

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Silvia Hrošová

Právo na spravedlivý proces v právu EU

Diplomová práce

Olomouc 2013

„Prehlasujem, že som diplomovú prácu na tému **Právo na spravедlivý proces v právu EU** vypracovala samostatne a citovala som všetky použité zdroje.“

V Olomouci dňa.....

.....

Silvia Hrošová

Ja, nižšie podpísaná Silvia Hrošová, autorka diplomovej práce na tému **Právo na spravедlivý proces v právu EU**, ktorá je dielom v zmysle zákona č. 121/2000 Sb., dávam týmto, ako subjekt údajov, svoj súhlas v zmysle § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb. správcovi:

Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8,
Olomouc, 771 47, Česká republika

ku spracovaniu osobných údajov v rozsahu: meno a priezvisko v informačnom systéme, a to vrátane zaradenia do katalógu, a ďalej sprístupnenie mena a priezviska v katalógoch a informačných systémoch Univerzity Palackého, a to vrátane neadresovaného sprístupnenia pomocou metód diaľkového prístupu. Údaje môžu byť takto sprístupnené užívateľom služieb Univerzity Palackého. Realizáciu sprístupnenia zaisťuje ku dňu tohto prehlásenia vnútorná zložka Univerzity Palackého, ktorou je Informačné centrum Univerzity Palackého.

Súhlas sa poskytuje na dobu ochrany autorského diela podľa zákona 4. 121/2000 Sb.
Prehlasujem, že moje osobné údaje zhora uvedené sú pravdivé.

V Olomouci dňa.....

.....
Silvia Hrošová

Ďakujem JUDr. Václavovi Stehlíkovi, Ph.D, LL.M. za ochotu a spoluprácu pri vedení
mojej diplomovej práce. Poďakovanie patrí aj celej mojej rodine, ktorá mi bola oporou.

Obsah

Zoznam použitých skratiek	7
Úvod.....	8
1 Právo na spravodlivý proces a systém ochrany v práve EÚ	12
1.1 Všeobecné zásady právne s povahou procesných záruk	12
1.1.1 Spoločné ústavné tradície členských štátov	12
1.1.2 Vplyv Európskeho dohovoru a judikatúry ESĽP.....	13
1.2 Ochrana poskytovaná Chartou.....	16
1.2.1 Garancie práva na spravodlivý proces	16
2 Primárne právo	19
2.1 ZEÚ	19
2.2 ZFEÚ	20
2.2.1 Jednotlivec a ochrana práva na spravodlivý proces pred ESD.....	21
2.3 Štatút ESD	23
3 Právo na spravodlivý proces vo svetle judikatúry ESD.....	24
3.1 Práva obhajoby v správnom konaní.....	24
3.1.1 Práva súvisiace	27
3.2 Právo na účinnú súdnu ochranu a spravodlivý proces.....	29
3.3 Nezávislý a nestranný súd	37
3.4 Primeraná dĺžka konania	38
3.5 Právna pomoc	39
4 Garancie obvineného vo svetle judikatúry ESD.....	41
4.1 Prezumpcia nevinoty	41
4.2 Právo na obhajobu	43
4.3 Ďalšie garancie spravodlivého procesu	46
5 Vplyv na vnútroštátne právo vo vybranej problematike	48
5.1 Účinky všeobecných zásad právnych	48
5.2 Účinky Charty.....	49
5.3 ÚS ČR a právo na spravodlivý proces (v súvislosti s právom EÚ).....	49
5.4 Vnútroštátne procesné právo	51
6 Vývoj <i>de lege ferenda</i>.....	53
Záver.....	55
Zoznam zdrojov.....	57

Abstrakt / Summary.....	65
Zoznam kľúčových slov / List of key words.....	66

Zoznam použitých skratiek

ČR	Česká republika
ESD	Súdny dvor EÚ
ESLP	Európsky súd pre ľudské práva
Európsky dohovor	Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
EÚ	Európska únia
Charta	Charta základných práv EÚ
Listina	Listina základných práv a slobôd
Nariadenie č. 17	Nariadenie Rady č. 17 zo dňa 6. februára 1962, prvé nariadenie implementujúce články 85 a 86 Zmluvy. Úr. vest. 013, 21. februára 1962, s. 0204 - 0211.
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád
ÚS	Ústavný súd Českej republiky
ZEHS	Zmluva o Európskom hospodárskom spoločenstve
ZEÚ	Zmluva o Európskej únii
ZFEÚ	Zmluva o fungovaní Európskej únie

Úvod

Spravodlivé procesné záruky sú najdôležitejšie právne záruky vôbec. Bez ich existencie sa akékoľvek práva stávajú nevykonateľné a stráca sa obsah pojmu právna istota. Charakteristické akcesorickou povahou sa vo svojej podstate vždy viažu k uplatňovaniu iných práv. Hodnota a zmysel práva na spravodlivý proces, ako základného a ľudského práva, spočíva v poskytnutí určitého štandardu života svojim adresátom. Jeho garancia a ochrana sú nevyhnutné v každom právnom systéme. Európsky únia (ďalej len „EÚ“) je významným a komplikovaným právnym systémom, ktorý bol pôvodne koncipovaný za účelom vytvorenia a fungovania ekonomickej spolupráce. Základným právam a z nich plynúcim nárokom chýbalo v počiatkoch európskej integrácie v komunitárnom práve miesto. Je to z určitého pohľadu zvláštnosť, ak si uvedomíme, že predpokladom a podstatou práva samého je najmä ochrana práv, ktoré náležia každému človeku bez výnimky. Vysvetlením počiatočného laxného prístupu môžu byť historické súvislosti, nakoľko sa v 50-tych rokoch v Európe ešte len prebúdzalo uplatňovanie ľudsko - právnych nárokov pred národnými súdmi. Plná kontrola v tejto oblasti bola pripisovaná Rade Európy. Komunitárne právo však muselo vplyvom okolností a prípadov z praxe nájsť vlastnú cestu, ako základné práva ochraňovať. Práve táto komplikovanosť ma motivovala k bližšej analýze vývoja ochrany práva na spravodlivý proces v práve EÚ. Je to jedinečná príležitosť, ako skúmať formovanie konkrétneho základného práva v systéme EÚ.

Diplomová práca s názvom „*Právo na spravodlivý proces v právu EU*“ poníma zvolenú tému od počiatkov vzniku ochrany až po súčasnosť, vychádzajúc najmä z rozboru rozsiahlej judikatúry Súdneho dvora EÚ (ďalej len „ESD“), ako i z koncepcie tohto inštitútu v primárnom práve a Charte základných práv EÚ (ďalej len „Charta“). Ústredným cieľom diplomovej práce je analýza a podanie komplexného obrazu retrospektívneho vývoja ochrany práva na spravodlivý proces v judikatúre ESD. Problematika významným spôsobom súvisí s Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Európsky dohovor“). Diplomová práca hodnotí i jeho vplyv na danú oblasť. Zaujímavou je taktiež súvislosť dopadu ochrany práva na spravodlivý proces v pojatí EÚ na vnútroštátne národné právne systémy, so zameraním sa na české právo.

Procesné garancie spravodlivosti konania sú pre jednotlivcov v práve EÚ upravené vo významnej miere i v aktoch sekundárnej legislatívy. Po zvážení som sa rozhodla nezaoberať sa v diplomovej práci dopodrobna úpravou jednotlivých procesných záruk vyplývajúcich z konkrétnych sekundárnych aktov. Téma je z môjho pohľadu veľmi široká a rôznorodá

a zaslúžila by si samostatnú prácu. Sekundárnej legislatívy sa táto práca dotýka v súvislosti s vnútroštátnym procesným právom.

Diplomová práca (s prihliadnutím k jej zámeru) taktiež detailne nerozoberá nesmierne rozsiahlu judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) v predmetnej oblasti.

Práca časovo uchopuje obdobie od prvých rozsudkov ESD týkajúcich sa skúmanej matérie v postupnom slede až po stav v súčasnosti vo vybraných oblastiach. Z obsiahlej judikatúry som vyberala a analyzovala spory, ktoré boli podľa môjho názoru kľúčové, alebo boli zaujímavými z hľadiska účelu práce. Rozbor sa vzťahuje i na najaktuálnejšiu judikatúru. Preklad starších rozhodnutí z angličtiny do slovenčiny je výsledkom mojej autorskej práce.

Zdroje, z ktorých som pri písaní práce vychádzala, boli české i zahraničné monografie, odborné články, a najmä judikatúra ESD. Právo na spravodlivý proces a jeho ochrana je častým a obľúbeným motívom diel mnohých autorov.¹ Avšak len do tej miery, pokiaľ ide o komentovanie a rozbor vychádzajúci z úpravy v Európskom dohovore, prípadne z rozhodovacej činnosti ESLP. V materiáloch, ktoré som mala k dispozícii, sa ohľadom práva na spravodlivý proces v práve EÚ hľadali potrebné informácie ťažšie, nakoľko boli vo väčšine prípadov čiastočné a roztrúsené. Výnimkou sa spočiatku zdala byť kniha Karla Klímu *Evropské právo*, kde sa jedna celá kapitola téme diplomovej práce venovala. Z väčšej časti však len znova porovnávala príslušné články Európskeho dohovoru s Chartou. Odborný článok Kateřiny Šimáčkovej a Jany Koláčkovej s názvom *Právo na spravodlivý proces v prostoru Evropských společenství* sa podobne primárne zameriaval na rozbor relevantných ustanovení Európskeho dohovoru. I napriek tomu mi obe publikácie boli inšpiráciou. Pri analýze doktríny všeobecných zásad právnych som čerpala z knihy Takisa Tridimasa *The General Principles of EU Law*, ako i z publikácie *Access to justice as a Human Right* od Francesca Francioniho. Pri rozbere jednotlivých čiastkových aspektov práva na spravodlivý proces mi ako vedľajší zdroj slúžili komentáre k Európskemu dohovoru.² Ustanovenia primárneho práva som vykladala s pomocou komentára od Jindřišky Syllovej a kol. s názvom *Lisabonská smlouva: Komentář*. Najdôležitejším prínosom poznania bola pre túto prácu judikatúra ESD. Zdrojom boli i rozhodnutia ESLP a Ústavného súdu Českej republiky (ďalej

¹ Zrov. napr. HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva*. Praha: ASPI, 2006. 160 s. ISBN 8073571242, ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I.část- Úmluva*. Praha: Linde, 2010. 887 s. ISBN 9788072017894, a pod.

² KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 9788074003653, ako i spomínaný komentár od Jana Čapka.

len „ÚS“). Pracovala som i s právnymi predpismi a jednotlivými aktmi dostupnými v databáze EUR- Lex.

Výskumné otázky, na ktoré má táto práca ambíciu odpovedať, sú nasledovné. Má chápanie a ochrana práva na spravodlivý proces na pôde EÚ svoje špecifickú? Ak áno, čím sa odlišujú od klasického chápania práva na spravodlivý súdny proces? Je ochrana práva na spravodlivý proces v práve EÚ efektívna? Má jednotlivec dostatočné možnosti ochrany pri uplatňovaní svojich nárokov plynúcich z tohto práva pred súdmi EÚ a pred vnútroštátnymi súdmi?

Z hypotetického hľadiska môžeme predpokladať, že právo na spravodlivý proces v práve EÚ bude mať svoje jedinečné uchopenie, zohľadňujúc systém práva EÚ, najmä s ohľadom na sféru jeho pôsobnosti. Ochrana základných práv nebola v tomto systéme počiatocnou prioritou, avšak právo na spravodlivý proces sa od ostatných základných práv odlišuje svojou povahou (najmä zvýšenou požiadavkou na efektivitu presadzovania všetkých ostatných práv). Jednotlivec by mal mať zaručený prístup k spravodlivosti v jemu prístupných druhoch konania pred ESD pričom ochrana záruk spravodlivého konania by mala byť garantovaná na každej právnej úrovni. Zhodnotenie pravdivosti hypotéz vykladám na základe metódy syntetickej, analytickej a komparatívnej, a vraciam sa k nim v závere tejto práce.

Diplomová práca koncepčne pozostáva so šiestich kapitol. Prvá kapitola ponúka prehľad systému ochrany práva na spravodlivý proces v práve EÚ. Študuje jeho postupný vývoj, od všeobecných zásad právnych, po prijatie a pôsobnosť Charty. Je do nej začlenená i analýza vplyvu Európskeho dohovoru a judikatúry ESLP. Druhá kapitola vymedzuje zakotvenie úpravy práva na spravodlivý proces a účinnej súdnej ochrany do primárneho práva, s dôrazom na možnosti, ktoré sa ponúkajú jednotlivcovi v súdnom systéme EÚ. Je do nej pričlenená i podkapitola zaoberajúca sa európskym procesným právom a zásadami, ktoré sa uplatňujú v konaniach pred ESD. Nasledujúce dve kapitoly, tretia a štvrtá, predstavujú analytické ťažisko celej diplomovej práce. Na príkladoch konkrétnych sporov rozoberajú vybrané aspekty a záruky práva na spravodlivý proces v zmysle, v akom ich chápe a vysvetľuje judikatúra ESD. Piata kapitola pojednáva o dopade predmetnej matérie na vnútroštátnu úroveň vo vybranej problematike. Postupne skúma účinky všeobecných zásad právnych a Charty na národnej úrovni, ako i relevantné nálezy ÚS týkajúce sa práva na spravodlivý proces v súvislosti s právom EÚ. Je tu začlenená i podkapitola venujúca sa vplyvu práva EÚ na vnútroštátne procesné právo. V poslednej, záverečnej kapitole, ponúkam svoj náhľad na možný vývoj *de lege ferenda*.

V práci používam zjednodušený jednotný pojem *všeobecné zásady právne*. Od počiatku svojho vzniku sa formálne označovali za všeobecné zásady komunitárneho práva, neskôr ako zásady unijného práva. Právo EÚ synonymicky označujem za unijné právo.

Práca je vyhotovená v súlade s požiadavkami Smernice dekanky č. 2/2010, ktorou sa stanovía náležitosti kvalifikačných prác na Právnickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci.

1 Právo na spravodlivý proces a systém ochrany v práve EÚ

Za zrodom ochrany práva na spravodlivý proces na komunitárnej úrovni stojí ESD a jeho doktrína všeobecných zásad právnych. Po prijatí Charty sa nepísaný prameň zocelil v podobe jednotného uceleného písaného katalógu. Táto kapitola pojednáva o postupnom vývoji ochrany práva na spravodlivý proces v práve EÚ od jeho počiatkových ohlasov, až po aktuálnu úpravu.

1.1 Všeobecné zásady právne s povahou procesných záruk

Všeobecné zásady právne patria medzi pramene práva EÚ. Majúc silu primárneho práva, predstavujú nepísané záruky základných práv. Úloha týchto zásad spočíva vo vykladaní a vyplňovaní medzier písaného práva. Každé ďalšie odvodené, sekundárne práva, s nimi nesmú byť v rozpore.³ Pri formovaní všeobecných zásad právnych čerpala judikatúra ESD (a možno povedať, že postupne po sebe) z troch zdrojov. Okrem samotných zriaďovacích zmlúv sa zdrojom poznania stali spoločné ústavné tradície členských štátov. Popri nich významným spôsobom zasiahli úprava a výklad ustanovení z Európskeho dohovoru, a v neposlednom rade i ostatné medzinárodné dokumenty ľudsko-právneho charakteru, ktorých signátormi sú členské štáty.⁴ Nasledujúce podkapitoly približujú najdôležitejšie zdroje a východiská, z ktorých ESD čerpal pri tvorbe všeobecných zásad právnych s povahou procesných záruk.

1.1.1 Spoločné ústavné tradície členských štátov

Vývoj procesných záruk na prístup k spravodlivosti v Európe nabral modernú dimenziu po skončení druhej svetovej vojny. Toto právo samozrejme vzniklo a existovalo dávno predtým, ako súčasť princípov právneho štátu, ale v rámci historických súvislostí sa dostalo do popredia práve v tom čase. Za najdôležitejšie ústavné úpravy sa tradične považujú úpravy Nemecka a Francúzska, a v menšej miere úprava Spojeného kráľovstva (z pohľadu tejto práce mala však práve ona značný význam pri formovaní procesných všeobecných zásad právnych⁵).⁶ Nemecký Základný zákon z roku 1949, ktorý obsahoval právo na prístup k spravodlivosti v zmysle práva na prístup k súdu, či príslušnému zákonom stanovenému

³ PIKNA, Bohumil. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast pojicejní a justiční spolupráce)*. Praha: Linde, 2007, s. 95 - 96.

⁴ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. Vyd 2. Praha: Linde, 2008, s. 85.

⁵ Systém common-law inšpiroval ESD pri poskytovaní ochrany práv obhajoby v správnom konaní.

⁶ TRIDIMAS, Takis. *The General Principles of EU Law*. Vyd. 2. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 24 - 25.

sudcovi, bol aj v rámci iných základných práv veľkým vzorom.⁷ V nemeckom chápaní, majú byť sudcovia a súdy tie subjekty, ktorým náleží status garantov práva. Francúzska koncepcia práva na prístup k spravodlivosti zase vychádza z teórie, že súdy a sudcovia odvodzujú svoje postavenie na základe vôle verejnosti, a tá je najdôležitejšia. Inak boli skôr vnímaní ako nevyhnutnosť, ktorej existencia sama o sebe neznamenala zaručenie právneho štátu. Systém práva v Spojenom kráľovstve má mnohé formálne odlišnosti, ale v rámci ochrany procesných práv požadoval, podobne, ako nemecký, aby súdy a sudcovia boli absolútne nezávislí na inej moci v štáte. Ústavné úpravy procesných práv zvyšných členských štátov sú si podobné.⁸ Z koncepčného hľadiska platí, že právu na spravodlivý proces sa poskytovala ochrana na ústavnej úrovni vo všetkých členských štátoch (všetky sú signátormi Európskeho dohovoru), pričom ústavné tradície členských štátov sú v tomto zmysle ideologicky na zrovnateľnej úrovni.⁹

Právna úprava ústav členských štátov má charakter *prameňa poznania práva*, nie prameňa samotného.¹⁰ Ako stanoví čl. 52 odst. 4 Charty: „*Pokiaľ táto Charta uznáva základné práva, ktoré vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty, musia byť tieto práva vykladané v súlade s týmito tradíciami.*“ V rámci rozhodovacej činnosti sa akceptuje vysoký štandard spoločnej miery ochrany dôležitý pre požiadavky komunitárneho práva.¹¹

1.1.2 Vplyv Európskeho dohovoru a judikatúry ESEP

V súvislosti s procesnými právami, začal ESD čoskoro po prvých rozhodnutiach, v ktorých vychádzal zo štandardu spoločných ústavných tradícií, odkazovať na **ustanovenia** Európskeho dohovoru upravujúce právo na spravodlivý proces a súdnu ochranu. Ak došlo k takémuto odkazu, spravidla (a celkom logicky) zazneli čl. 6 a 13 Európskeho dohovoru. Domnievam sa, že Súdny dvor nepoužíval doslovný odkaz na ustanovenia čl. 6 až do roku 1986, keď vyniesol rozsudok vo veci *Johnston*.¹²

⁷ Tzv. nemecký „Rechtsstaat“.

⁸ FRANCIONI, Francesco. *Access to Justice as a Human Right*. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 178 - 182.

⁹ Je zrejmé, že ústavné tradície členských štátov sa pri poskytovaní ochrany konkrétnym aspektom práva na spravodlivý proces môžu i výraznejšie líšiť. Každý štát ma svoj jedinečný spôsob úpravy procesných pravidiel vychádzajúcich z jeho vlastnej kultúry a tradícií. Príkladom rozličného pohľadu môže byť zásada ochrany profesijného tajomstva advokátov pri zastupovaní klienta, hodnotenie dôkazov, poskytovanie právnej pomoci, a iné.

¹⁰ TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 243.

¹¹ CRAIG, Paul, DE BÚRCA, Gráinne. *The evolution of EU law*. Vyd. 5. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 370 - 371.

¹² Rozsudok zo dňa 15. mája 1986, *Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 222/84, ECR 1986, s. 01651. Viac o tejto téme pojednáva podkapitola 3. 2.

Aký je obsah práva na spravodlivý proces zaručený Európskym dohovorom? Pri odpovedi na túto otázku, treba v prvom rade vychádzať z interpretácie EŠLP. Ak vezmeme do úvahy akcesorickú povahu tohto základného práva je prirodzené, že štatisticky je práve čl. 6 najviac porušovaným článkom celého dohovoru a judikatúra EŠLP k nemu je veľmi bohatá.¹³

Prvou a základnou požiadavkou práva na spravodlivý proces v čl. 6 odst. 1 je **právo na prístup k súdu (právo na súd)**. Toto právo v intenciách EŠLP znamená právo každého obrátiť sa na zákonom stanovený súd. Zároveň donucuje zmluvné štáty, aby vytvorili efektívnu súdnu sústavu prístupnú pre každého.¹⁴ Požiadavka nestrannosti a nezávislosti súdu má za cieľ zaručiť vlastnosti, ktoré súd musí vykazovať. Nezávislosť posudzuje EŠLP na základe objektívnych kritérií. Tými sú, garancia nezávislosti od ostatných zložiek moci v štáte, zákonná úprava spôsobu menovania členov súdu, ako i predpisy upravujúce ich funkčné obdobie, či záruky sudcovskej neodvolateľnosti.¹⁵ Nestrannosť sa posudzuje aj na základe subjektívnych kritérií, teda osobných predpokladov na strane sudcu.¹⁶ Právo na prístup k nezávislému a nestannému súdu ďalej dopĺňujú čiastkové aspekty. Spravodlivosť procesu môže byť zaručená podmienene len vtedy, ak majú strany právo **rovnosti zbraní**.¹⁷ To znamená rovnakú príležitosť predložiť svoju vec súdu takým spôsobom, aby nebola zvýhodnená ani jedna z nich. Ďalšou požiadavkou je, aby proces prebehol **v primeranej lehote**. Primeranosť konania sa posudzuje podľa troch komplexných kritérií, a to na základe „*zložitosti prípadu, spôsobu chovania sťažovateľa a spôsobu chovania vnútroštátnych orgánov*“.¹⁸ Požiadavka **verejnosti** v sebe spája požiadavku na verejné konanie vo veci a verejné vyhlásenie rozsudku. Verejnosť môže byť z konania vylúčená pri splnení určitých podmienok.¹⁹

Spravodlivosť **tretného konania** upravujú ďalej odst. 2 a 3 čl. 6 Európskeho dohovoru.²⁰ Prvou dôležitou zásadou je zásada **prezumpcie nevinny**. Táto požiadavka je kladená na verejné osoby, súdy a sudcov v tom smere, aby sa zdržali akýchkoľvek vyjadrení,

¹³ Štatistika Rady Európy o porušovaní konkrétnych práv za roky 1959 – 2011 ukazuje, že čl. 6 bol porušený vo viac ako 45 % z celkových prípadov. Viac na: ECHR. *Overview 1959 - 2011* [cit. 29. júna 2013]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Overview_2011_ENG.pdf>.

¹⁴ K pojmu právo na súd viac Rozsudok EŠLP zo dňa 21. februára 1975, *Golder proti Spojenému kráľovstvu*, č. 4451/70, Séria A č. 18. K povinnosti štátu zabezpečiť súdnu ochranu viac Rozsudok EŠLP zo dňa 23. októbra 1988, *Martins Moreira proti Portugalsku*, č. 11371/85, Séria A č. 143.

¹⁵ Rozsudok EŠLP zo dňa 28. júna 1984, *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, č. 7819/77 a 7878/77, Séria A č. 80, body 78 - 81.

¹⁶ Rozsudok EŠLP zo dňa 24. mája 1989, *Hauschild proti Dánsku*, č. 10486/83, Séria A č. 154, bod 46.

¹⁷ Rozsudok EŠLP zo dňa 17. januára 1970, *Delcourt proti Belgicku*, č. 2689/65, Séria A č. 11.

¹⁸ Rozsudok EŠLP zo dňa 27. júna 2006, *Frydlender proti Francúzsku*, č. 30979/96, ECHR 2000 - VII, bod 43.

¹⁹ Zrov. čl. 6 odst. 1 Európskeho dohovoru.

²⁰ Odst 1 čl. 6 sa uplatní len pre civilné veci, zatiaľ čo na tretné sa vzťahuje čl. 6 ako celok. ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I.část- Úmluva*. Praha: Linde, 2010, s. 164.

ktoré by mohli dotknúť osobu poškodiť.²¹ Prezumpciu nevinu dopĺňajú pričlenené procesné práva, akými sú právo byť zoznamovaný s obvinením, právo mať dostatočný čas a možnosti k príprave obhajoby, právo hájiť sa, zvoliť si zástupcu, právo na podávanie dôkazov vo svoj prospech, právo na výsluch svedkov a právo na bezplatnú pomoc tlmočníka zhrnuté v odst. 3 čl. 6. Medzi ďalšie úpravy trestnoprávneho charakteru, patrí čl. 5 odst. 5 Európskeho dohovoru, ktorý stanoví právo na poskytnutie odškodnenia v prípade nezákonného zatknutia alebo zadržania, ako i čl. 7, upravujúci **zákaz retroaktivity** a zásadu *nulla poena sine lege*. Iné aspekty odráža úprava v Protokole č. 7 k Európskemu dohovoru. V rámci neho sa stanovuje garancia na právo na odvolanie v trestných veciach (čl. 2 odst. 1.), právo na odškodnenie za nezákonné odsúdenie (čl. 3), ako i zásada *ne bis in idem* (čl. 4). Celkovú úpravu napokon dopĺňa čl. 13 Európskeho dohovoru garantujúci **právo na účinné právne prostriedky súdnej ochrany**.

Za prvý odkaz na **judikatúru** ESLP v rozhodnutí ESD v súvislosti s právom na spravodlivý proces považujem rozsudok vo veci *Criminal proceedings against X*²² (výklad čl.7), prípadne rozsudok vo veci *Baustahlgewebe GmbH*²³ (výklad čl. 6).²⁴ Pre ESD je smerodajným, akým spôsobom ESLP vykladá jednotlivé procesné záruky, pričom nšpiráciu hľadá a využíva v prípadoch, keď pred ním vyvstane problematická otázka o interpretácii určitého konkrétneho aspektu práva na spravodlivý proces. Najmä za situácie, keď sa líšili výklad a ochrana v ústavách členských štátov.²⁵ Je však známe, že sa oba európske súdne mechanizmy v minulosti často dostávali do konfliktu, resp. dospeli k oponentným záverom. Rozdielny výklad môžeme nájsť v judikatúre ESD a ESLP i pri výklade a aplikácii čl. 6 Európskeho dohovoru.²⁶

Nepopierateľné miesto tohto významného dokumentu v ochrane základných práv EÚ vyjadruje v dnešnej podobe vo viacerých ustanoveniach Charta, ako i primárne právo.²⁷

²¹ KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 789. Zrov. tiež Rozsudok ESLP zo dňa 26. marca 1982, *Adolf proti Rakúsku*, č. 8269/ 78, Sériá A č. 49, bod 39.

²² Rozsudok ESD zo dňa 12. decembra 1996, *Criminal proceedings against X*, Spojené veci C - 74/95 a C - 129/95, ECR 1996, s. I - 06609, bod 25.

²³ Rozsudok ESD zo dňa 17. decembra 1998, *Baustahlgewebe GmbH v. Commission of the European Communities*, C - 185/95 P, ECR 1998, s. I - 08417, bod 20 a 29.

²⁴ Prehľad odkazov ESD na judikatúru ESLP možno nájsť v Rozsudku ESLP zo dňa 30. júna 2005, *Bosphorus Airways proti Írsku*, č. 45036/98, ECHR 2005 – VI, bod 73, pozn. 8. KOSAR, David. Co si myslí štrasburský súd o lucemburských inštitúciách? *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 135.

²⁵ Za mnohé zrov. napr. výklad otázky zákazu dvojitého správneho a trestného sankcionovania v podkapitole 4. 3.

²⁶ Viac o týchto rozporoch pojednáva kapitola 3 v súvislosti s konkrétnymi prípadmi.

²⁷ Viac k primárnemu právu v tejto oblasti podkapitola 2. 1.

1.2 Ochrana poskytovaná Chartou

Aktuálnu zjednotenú úpravu práva na spravodlivý proces a práva súvisiace v rámci práva EÚ nachádzame v Charte. Právnu záväznosť získala spolu s Lisabonskou zmluvou.²⁸ Možno pozorovať, že sa jej existencia prirodzene odrazila i v rozhodovacej činnosti ESD. Neodkazoval už len na všeobecné zásady právne, prípadne Európsky dohovor, resp. iné relatívne dokumenty, ale postupne hľadal podporu v konkrétnych ustanoveniach Charty. V strategickom pláne Komisie o uplatňovaní Charty sa ostatne hovorí o tom, že: „*Charta nie je textom s abstraktnou hodnotou, ale nástrojom, ktorý občanom umožňuje využívať práva v nej uvedené, keď sa nachádzajú v situácii, na ktorú sa vzťahuje právo Únie.*”²⁹

Pre ochranu práva na spravodlivý proces je ucelený katalóg výhodou. Do istej miery je jednoduchšie a najmä zrozumiteľnejšie, ak sa v judikatúre presne narába s konkrétnymi ustanoveniami.

1.2.1 Garancie práva na spravodlivý proces

Prvé odkazy na spravodlivosť a požiadavky právneho štátu sa dajú nájsť už v ustanoveniach Preambule Charty. Národy Európy vyjadrujú odhodlanie zdieľať mierovú budúcnosť, založenú na spoločných hodnotách na základe zásad demokracie a **právneho štátu**. Do stredu činnosti patrí jednotlivec a ochrana jeho práv. Cieľom je zabezpečiť efektívny prístup **každého** k spravodlivosti. Okrem toho v sebe Preambula nesie odkaz, že Charta nevytvára úplne nové pravidlá, ale v sebe spája všetko podstatné a dôležité.³⁰

Z formálneho hľadiska sú garancie procesných práv zaradené do šiestej hlavy Charty, s názvom *Spravodlivosť*. Hlava obsahuje štyri články.

Všeobecné garancie práva na spravodlivý proces nachádzame v čl. 47 Charty. Podľa vysvetlenia Konventu³¹ sa prvý pododstavec čl. 47 inšpiroval v čl. 13 Európskeho dohovoru. Tento pododstavec garantuje právo na **účinný prostriedok nápravy pred súdom**, či v zmysle všeobecných zásad právnych, právo na účinnú súdnu ochranu. Osobná pôsobnosť je obmedzená **len na osoby**, ktorých **slobody a práva zaručené právom EÚ boli porušené**. Ochrana čl. 47 je napriek tomu širšia, akú poskytuje Európsky dohovor. Účinná súdna ochrana sa zaručuje nielen pred vnútroštátnou autoritou, ale i pred ESD. Toto právo sa

²⁸ Lisabonská zmluva vstúpila v platnosť 1. decembra 2009.

²⁹ EURÓPSKA KOMISIA. *Oznámenie Komisie. Stratégia účinného uplatňovania Charty základných práv Európskou úniou*, 19. októbra 2010 [cit. 25. mája 2013]. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0573:sk:HTML>>.

³⁰ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 106.

³¹ EURÓPSKY KONVENT. *Vysvetlivky k Charte základných práv EÚ*, 14. decembra 2007 [cit. 12. júna 2013]. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303SK.01001701.htm>>.

vzťahuje ako na orgány EÚ, tak aj na členské štáty, keď aplikujú právo EÚ. Uplatní sa pri ochrane všetkých práv zaručených právom EÚ.³² Zvyšné ustanovenia čl. 47 Charty majú svoje korene v čl. 6 odst. 1 Európskeho dohovoru. Druhý pododstavec čl. 47 garantuje právo **každého**, aby jeho vec „bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom“. Táto formulácia doslovne odzrkadľuje úvodné ustanovenia čl. 6 Európskeho dohovoru. Ďalšou zárukou je oprávnenie **každého** konzultovať svoju vec, poradiť sa, **obhajovať sa a nechať sa zastupovať**. Podstatnou odlišnosťou oproti čl. 6 je, že v prípade úpravy v Charte, neplatí obmedzenie na rozlišovanie medzi civilnými a trestnými vecami. Nerozlišovanie je pre unijné právo významným momentom, ktorý odráža jeho špecifiká, napríklad v podtexte s právami imigrantov, ktorí v minulosti pri deportácií často nemohli namietat' porušenie práva na spravodlivý proces, pretože nezapadali ani do jednej kategórie.³³ K tretiemu pododstavcu čl. 47, ktorý garantuje **právo na právnu pomoc**, Konvent doplnil: „V súlade s judikatúrou ESJP by mala byť poskytnutá právna pomoc v prípade, že by absencia takejto pomoci znemožnila zabezpečenie účinnej právnej ochrany [...]. Pri veciach prejednávaných pred ESD [...] existuje tiež systém právnej pomoci.“³⁴

Klasické požiadavky kladené na spravodlivé **trestné konanie** sú **prezumpcia nevinny a práva obhajoby** stanovené v **čl. 48 Charty**. Obsahovo tieto požiadavky odzrkadľujú čl. 6 odst. 3 Európskeho dohovoru. V súlade s čl. 52 odst. 3 Charty majú obe úpravy rovnaký zmysel s rovnakou mierou rozsahu ochrany.³⁵ Ďalšie garancie spravodlivého procesu pre obvineného nesú posledné články hlavy VI., a to čl. 49, s názvom *Zásada zákonnosti a primeranosti trestných činov a trestov* (odzrkadľujú čl. 7 Európskeho dohovoru), a čl. 50, s požiadavkou *ne bis in idem* v rámci trestného stíhania a trestania za rovnaký trestný čin platnou na území celej EÚ (ustanovenie odzrkadľuje čl. 4 Protokolu č. 7 k Európskemu dohovoru).

Vzhľadom na vývoj práva na spravodlivý proces v práve EÚ, je na tomto mieste nutné spomenúť i **čl. 41 Charty**, zaručujúci právo na dobrú správu. Práva, ktoré v ňom nachádzame tvoria súčasť práva na účinnú súdnu ochranu a súvisia s čl. 47 Charty. Aj keď tieto garancie

³² SYLLOVÁ, Jindřiška a kol. *Lisabonská smlouva. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1176.

³³ BEAL Kieron, HICKMAN Tom. *Beano No More: The EU Charter of Rights After Lisbon*. *Juridical Review*. 2011, s. 118.

³⁴ EURÓPSKY KONVENT. *Vysvetlivky k Charte základných práv EÚ*, 14. decembra 2007 [cit. 12. júna 2013]. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303SK.01001701.htm>>.

³⁵ Tamtiež.

nie sú upravené v rámci hlavy *Spravodlivosť*, obsahovo s ňou súvisia a navzájom sa dopĺňujú.³⁶

V súvislosti so vzťahom Charty a Európskeho dohovoru je dôležitým čl.52 Charty, pojednávajúci o rozsahu a výklade práv a zásad stanovených v Charte. V treťom odstavci došlo k inkorporovaní práva z Európskeho dohovoru do Charty³⁷ a tak môžeme v určitej miere hovoriť o stieraní hraníc: „*V rozsahu, v akom táto Charta obsahuje práva, ktoré zodpovedajú právam zaručeným v Európskom dohovore [...], zmysel a rozsah týchto práv je rovnaký, ako zmysel a rozsah práv ustanovených v uvedenom dohovore. Toto ustanovenie nebráni tomu, aby právo Únie priznávalo širší rozsah ochrany týchto práv.*“³⁸

Nasledujúci článok, čl. 53 Charty môžeme chápať ako garančný článok, ktorého cieľom je zachovať úroveň ochrany, ktorá sa poskytuje základným právam na viacdimeziónej úrovni. Európskemu dohovoru patrí predné miesto.

³⁶ SYLLOVÁ, Jindřiška a kol.: *Lisabonská smlouva...*, s. 1173 - 1174.

³⁷ ČERNÁ, Dagmar: *Standard lidských práv...*, s. 106.

³⁸ Vid' čl. 52 Charty.

2 Primárne právo

Okrem doktríny všeobecných zásad právnych, a úpravy v Charte, sa právu na spravodlivý proces poskytuje ochrana i v primárnej a sekundárnej legislatíve.³⁹ V rámci spravodlivosti konania je nutné zohľadniť i procesné zásady a záruky v rámci jednotlivých druhov konania pred ESD. Táto kapitola predkladá súvislosti a prepojenie práva na spravodlivý proces a ochrany v rámci Zmlúv. Posledná podkapitola ponúka náhľad do procesných zásad, ktoré sa uplatňujú v tzv. európskom procesnom práve.

2.1 ZEÚ

Ideové určenie EÚ obsahuje čl. 2 ZEÚ pojednávajúci o hodnotách, ktoré sú spoločné členským štátom. Nájde sa v ňom zdôraznenie, že členské štáty vytvárajú spoločnosť, ktorá stojí na princípoch, akými sú okrem ďalších, i **spravodlivosť** a **právny štát**. Od momentu prijatia Amsterdamskej zmluvy⁴⁰ sa rešpekt k hodnotám, na ktorých stojí EÚ, stal podmienkou žiadosti o členstvo v EÚ. Súvisiacu úpravu obsahuje nasledovný čl. 3 ZEÚ, ktorý už konkrétne stanoví ciele, úlohy a hodnoty EÚ. Napokon čl. 7 ZEÚ stanoví, že v prípade, ak „*existuje jasné riziko vážneho porušenia hodnôt uvedených v čl. 2 niektorým členským štátom*“, môže byť na základe tam vymedzeného procesu rozhodnuté o pozastavení niektorých práv členského štátu.⁴¹

V čl. 6 ZEÚ nájde sa ustanovenie o dvoch podstatných zvratoch v systéme ochrany základných práv polisabonského obdobia. Prvou dôležitou reformou je právna sila Charty, ktorá je postavená na roveň primárnych zmlúv. Druhou zmenou bude pristúpenie EÚ k Európskemu dohovoru. Tento článok pamätá i na všeobecné zásady právne. Povinnosť rešpektovať ich zaručuje tretí odstavec čl. 6 ZEÚ stanovujúci, že „*základné práva tak, ako sú zaručené Európskym dohovorom [...] a ako vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty, tvoria všeobecné zásady práva EÚ*“. Na úrovni unijného práva tak naďalej existujú tri formálne pramene základných práv. Vedľa Charty a Európskeho dohovoru majú svoje stále miesto i ústavné tradície spoločné členským štátom.⁴² Ustanovenie má za cieľ poukázať, že výpočet základných práv uvedených v Charte nie je vyčerpávajúci. Zároveň zmocňuje ESD k tomu, aby aj naďalej formoval nové práva, založené na zdrojoch uvedených v článku (a to najmä ústavných tradíciách). Z uvedeného vyplýva, že všeobecné zásady

³⁹ Viac o vplyve sekundárnej legislatívy na vnútroštátne procesné právo podkapitola 5. 4.

⁴⁰ Amsterdamská zmluva vstúpila v platnosť dňa 1. mája 1999.

⁴¹ Ide o tzv. suspenzívnu klauzulu. PIKNA, Bohumil. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast pojicejní a justiční spolupráce)*. Praha: Linde, 2007, s. 128.

⁴² SYLLOVÁ, Jindřiška a kol.: *Lisabonská smlouva...*, s. 40.

právne tvoria samostatný zdroj základných práv, nezávisle od ustanovení Charty a jednotlivci sa ich môže pred ESD dovolať.⁴³

Najdôležitejšie ustanovenia ZEÚ týkajúce sa **práva na spravodlivý proces** majú svoje miesto v **čl. 13 a 19**, ktoré stručne upravujú súdnu sústavu EÚ. Súdny dvor Európskej únie je jednotný názov zastrešujúci celý súdny systém EÚ stojaci na troch súdnych inštitúciách. Popredné miesto náleží Súdnu dvoru so širokým spektrom právomocí. Súdna sústava sa ďalej skladá zo Všeobecného súdu a osobitných špecializovaných súdov (zatiaľ existuje Súd pre verejnú službu EÚ, ktorý rieši otázky zamestnanecké, uvažuje sa o vytvorení špecializovaného súdu pre agendu práv duševného vlastníctva a známkového práva či v oblasti hospodárskej súťaže).⁴⁴ Sústava je usporiadaná tak, že inštituciálne je trojstupňovou a funkčne dvojstupňovou.⁴⁵ Funkčnú súčasť súdneho systému EÚ tvoria ďalej i vnútroštátne súdy členských štátov.⁴⁶ Tie patria k ochrancom a garantom práva EÚ pretože majú povinnosť aplikovať ho a uvádzať do života na vnútroštátnej úrovni. Členské štáty majú **povinnosť stanoviť prostriedky nevyhnutné pre zaistenie účinnej právnej ochrany** v oblastiach pokrytých právom EÚ.⁴⁷ Zaradenie tohto ustanovenia do čl. 19 ZEÚ je „vpísaním“ rozhodovacej činnosti ESD a jeho práva na spravodlivý proces a účinnú súdnu ochranu, ako všeobecných zásad právnych, do primárneho práva, pričom reflektuje ustanovenia čl. 6 a 13 Európskeho dohovoru.⁴⁸ Článok 19 ZEÚ ďalej stanovuje prvoradú úlohu ESD, ktorou je „*zaisťovanie dodržiavania práva pri výklade a realizácii zmlúv*“. Z ustanovenia vyplýva povinnosť poskytovať ochranu právu EÚ ako celku, teda i všeobecným zásadám právnym.⁴⁹ Na toto základné vymedzenie nadväzuje konkrétnejšia úprava v ZFEÚ a v Štatúte Súdneho dvora EÚ.

2.2 ZFEÚ

V rámci úpravy právomoci ESD sú pre účely tejto práce rozhodujúce ustanovenia ZFEÚ o možnostiach, ktoré sa jednotlivcovi poskytujú pri dovolávaní sa ochrany práva na

⁴³ SYLLOVÁ, Jindřiška a kol.: *Lisabonská smlouva...*, s. 51.

⁴⁴ STEHLÍK, Václav: *Lisabonská smlouva a soudní systém EU*. In ŠIŠKOVÁ, Naděžda (ed.). *Lisabonská smlouva a její dopady na evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států*. Praha: Leges, 2012, s. 157 - 158.

⁴⁵ SYLLOVÁ, Jindřiška a kol.: *Lisabonská smlouva...*, s. 111.

⁴⁶ Článok 4 odst. 3 ZEÚ hovorí o tzv. zásade loajálnej spolupráce medzi členskými štátmi a EÚ.

⁴⁷ Čl. 19 veta druhá ZEÚ.

⁴⁸ SYLLOVÁ, Jindřiška a kol.: *Lisabonská smlouva...*, s. 112.

⁴⁹ Tamtiež, s. 111.

spravodlivý proces. Články 251 až 281 ZFEÚ upravujú postavenie, právomoc a druhy konaní pred ESD.

2.2.1 Jednotlivec a ochrana práva na spravodlivý proces pred ESD

Akým spôsobom sa poskytuje ochrana základným právam a aké sú možnosti jednotlivca pri ich presadzovaní na úrovni súdneho systému EÚ?

Spôsob, akým sa môže jednotlivec do istej miery zasadiť o ochranu svojich práv pred ESD, predstavuje **konanie o predbežnej otázke** na základe čl. 267 ZFEÚ. Účast' jednotlivca na tomto druhu konaní je len nepriama. Vyžaduje sa najskôr nutne vyvolať spor pred vnútroštátnym súdom, ktorý sa *môže* alebo *musí*⁵⁰ obrátiť na ESD s otázkou týkajúcou sa buď výkladu, alebo platnosti, predpisu unijného práva. Jednotlivec má v tomto zmysle len právo navrhnúť polozenie prejudiciálnej otázky, je na samotnom vnútroštátnom súde, či ju naozaj predloží. V súvislosti so základnými právami však vnútroštátny súd musí pri predkladaní otázky zväziť limitmi čl. 51 Charty.⁵¹ Nepredloženie prejudiciálnej otázky vnútroštátnym súdom pri námietke účastníka sporu navyše môže znamenať porušenie práva na spravodlivý proces.⁵²

Zaujímavá je úprava tzv. „Naliehavého konania“.⁵³ Ide o zvláštne prípady, v ktorých má Súdny dvor povinnosť rozhodnúť o prejudiciálnej otázke v skrátenej lehote. Materiálne sa toto konanie smie týkať len priestoru slobody, bezpečnosti a práva. Lehota pre vydanie rozhodnutia je dva až tri mesiace (obecne Súdny dvor rozhoduje v dĺžke až 16 mesiacov). Vo väčšine prípadov sa vyžaduje nutnosť rýchleho rozhodnutia vzhľadom na obmedzené procesné práva osoby, ktorá sa konania účastní. Najčastejšie sa toto konanie využíva v sporoch o rodičovskú zodpovednosť, v prípade právnej úpravy postavenia dieťaťa, či osôb zadržaných alebo zbavených slobody.⁵⁴

Z retrospektívneho zhodnotenia judikatúry ESD vyplynulo že pre vývoj práva na spravodlivý proces bol na pôde EÚ od počiatku významný i tento druh súdneho konania. Práve v súvislosti s interpretáciou či výkladom komunitárneho práva ESD postupne prichádzal na nutnosť jeho ochrany.

Priamu a aktívnu možnosť, akou sa jednotlivec môže domáhať svojich práv pred ESD ponúka čl. 263 pododst. 4 ZFEÚ. Podľa jeho ustanovenia: „*Akákoľvek fyzická osoba*

⁵⁰ Zrov. čl. 267 pododst. 2 a 6 ZFEÚ.

⁵¹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda a kol.: *Lisabonská smlouva a její dopady ...*, s. 43.

⁵² Viac o nutnosti predložiť prejudiciálnu otázku v nálezoch ÚS ČR pojednáva podkapitola 5. 3.

⁵³ TOMÁŠEK, Michal a kol.: *Právo Evropské unie...*, s. 400.

⁵⁴ Tamtiež.

alebo právnická osoba môže za podmienok uvedených v prvom a druhom pododstavci podať žalobu proti aktom, ktoré sú jej určené, alebo ktoré sa jej bezprostredne a osobne dotýkajú, ako i proti právnym aktom s obecnou pôsobnosťou, ktoré sa jej bezprostredne dotýkajú a nevyžadujú prijatie vykonávacích opatrení.“ Z tejto formulácie vyvstávajú mnohé sporné otázky. Jednotlivec, či už fyzická osoba, alebo právnická osoba (tzv. nepriviligovaní žalobcovia), má právo podať žalobu o neplatnosť, ktorou môže dosiahnuť zrušenie účinného unijného právneho aktu. Problém nastáva pri vymedzení aktu, ktorý môže byť napadnutý, ako aj určenie podmienok, za ktorých osoba splňuje predpoklady aktívnej legitímácie.⁵⁵ V interpretácii judikatúry ESD „*musí mať akt, alebo opatrenie, vplyv na [...] právne postavenie [osoby] z dôvodu pre ňu charakteristických vlastností, alebo z dôvodu jej faktického postavenia, ktoré ju určujú tak, akoby bola adresátom aktu*“.⁵⁶

Pri formovaní garancií spravodlivého konania, a to najmä práva na obhajobu a práv pričlenených, bol tento druh konania primárne významným. Využívali ho najmä dotknuté podniky pri interakcii s vyšetrovacími postupmi Komisie.⁵⁷

V prípade **konania o žalobe na porušenie práva EÚ** členským štátom upravené v čl. 258 a násl. ZFEÚ má jednotlivec minimálne možnosti účasti, ktoré sa realizujú len prípadným podnetom Komisií k jeho zahájeniu (aktívnu legitímáciu k podaní žaloby má v tomto druhu konania Komisia, prípadne iný členský štát).⁵⁸ Členský štát sa dopúšťa porušenia práva EÚ v okamihu, keď porušuje všetky zdroje unijného práva, teda práva primárne i sekundárne, vrátane všeobecných zásad právnych a záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv. Porušenia povinnosti sa môže dopustiť konaním, ale i opomenutím, a to prostredníctvom vnútroštátnych orgánov moci legislatívnej, exekutívnej i súdnej, pričom nesie objektívnu zodpovednosť. Lisabonská zmluva dala Chartu rovnakú právnu silu ako zmluvám. Štát teda môže niesť zodpovednosť i v prípade porušenia jej ustanovení v rozsahu, v ktorom aplikuje právo EÚ.⁵⁹ Pre jednotlivca sa ponúka možnosť podať na národnej úrovni **žalobu o náhradu škody** spôsobenej členským štátom.⁶⁰

⁵⁵ Problematika je veľmi rozsiahla a zaslúžila by si detailnejšiu analýzu. Zrov. SYLLOVÁ, Jindřiška a kol.: *Lisabonská smlouva...*, s. 823.

⁵⁶ Rozsudok ESD zo dňa 15. júla 1963 *Plaumann and Co. v. Commission*, 25/62, ECR 1963, s. 00199, s. 107.

⁵⁷ Zrov. kapitoly 3. a 4.

⁵⁸ TOMÁŠEK, Michal a kol.: *Právo Evropské unie...*, s. 410.

⁵⁹ SYLLOVÁ, Jindřiška a kol.: *Lisabonská smlouva...*, s. 822.

⁶⁰ TOMÁŠEK, Michal a kol.: *Právo Evropské unie...*, s. 409.

2.3 Štatút ESD

Štatút ESD, alebo Protokol 3 k zmluvám, je dôležitým dokumentom upravujúcim organizáciu a procesné aspekty konania pred súdnymi orgánmi EÚ.⁶¹ Právo na spravodlivý proces sa musí dodržiavať ako základná procesná požiadavka vo všetkých druhoch súdnych konaní. Grygar⁶² vymenováva procesné zásady ktoré sa uplatnia v konaní pred ESD. Je to najmä zásada „*fair play*“, alebo inak, zásada rovnosti zbraní, ktorá je základným právom jednotlivca, aby mu bol umožnený spravodlivý proces. Jej nedodržanie predstavuje vážnu procesnú vadu, ktorá môže viesť k zrušeniu vydaného rozhodnutia. Ďalšia zásada je zásada *dispozičná*, v rámci ktorej strany vystupujú ako *dominus litis*. Európske súdy nemajú oprávnenie zahajovať konanie z vlastného podnetu. Súd je viazaný návrhom strán, pričom strane nie je možné priznať viac, ako sama požaduje. Súd skúma dodržiavanie procesných podmienok počas celého priebehu konania. Zásada *koncentrácie*, ktorá je pre tento druh súdnych konaní typická, má za úlohu umožniť zrýchlenie konania a prispieť tak k uplatneniu zásady procesnej ekonómie. Pred samotným súdom sa aplikuje zásada *prejednávacia*, ktorá je nesmierne dôležitá najmä v konaniach, v ktoré sa zahajujú na základe priamej žaloby. Zásada *vyhladávacía* sa prejavuje v prípadoch, keď súd zisťuje informácie sám, napríklad aj pri spomenutom skúmaní procesných podmienok. Ďalšími zásadami sú zásady *ústnosti* (ústne konanie vychádza z predchádzajúceho písomného konanie), *verejnosti* a *bezprostrednosti*. Dôkazné bremeno v spore samotnom leží na žalobcovi.⁶³ V konaní pred ESD nesie dôkazné bremeno o riadnom priebehu konania vždy súdny orgán EÚ, ktorý je povinný dokázať, že toto konanie reálne prebehlo.

⁶¹ Úpravu európskeho procesného práva obsahujú mimo to i jednotlivé Rokovacie poriadky všetkých troch súdnych orgánov EÚ.

⁶² GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. Praha: IFEC, 2001, s. 81 - 83.

⁶³ TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. Vyd. 4. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 355.

3 Právo na spravodlivý proces vo svetle judikatúry ESD

V predchádzajúcej kapitole sa pojednáva o tom, akým spôsobom je možné právo na spravodlivý proces uplatňovať pred ESD. Táto kapitola analyzuje konkrétne prípady, ktoré v judikatúre viedli k formovaniu jeho ochrany.

Pri retrospektívnej analýze všeobecných zásad právnych procesnej povahy narazíme na značnú rozmanitosť. Nestretla som sa s uceleným triedením, ktoré by ich presne kategorizovalo. Šišková⁶⁴ ponúka názorný prehľad. Procesné práva vytvorené na základe judikatúry môžeme na jeho základe rozdeliť na práva garantujúce:

- „Právo na spravodlivý proces pred nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom
- Právo na spravodlivý proces vrátane ochrany pred sebaobvinením
- Právo na obhajobu v správnom konaní
- Právo na dôvernú komunikáciu medzi obhajcom a klientom
- Zákaz retroaktivity trestných noriem
- *Audi altera parte*⁶⁵

Na základe rozboru judikatúry si dovoľím ponúknuť vlastnú systematiku. Do prvej skupiny zaradím práva, ktoré sa prevažne formovali v súvislosti s administratívnymi či správными postupmi Komisie v oblasti hospodárskej súťaže. Sem patrí predovšetkým právo obhajoby, ako i ďalšie práva súvisiace s riadnym administratívnym postupom. Zaradujú sa k nim i zásady, akými sú prezumpcia nevinoty či zásada *ne bis in idem*.⁶⁶

Doktrína všeobecných zásad právnych obsahujúca právo na spravodlivý proces a účinnú súdnu ochranu (ako všeobecné garancie spravodlivého súdneho procesu) sa formovali vedľa administratívnych sporov. Spolu s nimi sa utvárala garancia jednotlivých konkrétnych aspektov spravodlivého procesu, akými sú právo na právnu pomoc, primeraná dĺžka súdneho konania, nezávislosť a nestrannosť súdu a garancie trestného konania.⁶⁷ Vybraná relevantná judikatúra tejto kapitoly je zoradená vo svetle postupného vývoja ochrany vybraných aspektov spravodlivého konania.

3.1 Práva obhajoby v správnom konaní

Európske Spoločenstvá boli od počiatku (vzhľadom na okruh pôsobnosti) vnímané najmä ako správne orgány. Medzi prvé záruky procesných práv, ktoré Súdny dvor garantoval,

⁶⁴ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. Vyd 2. Praha: Linde, 2008, s. 92.

⁶⁵ Tamtiež.

⁶⁶ Viac o týchto zárukách pojednáva kapitola 4.

⁶⁷ Pri rozboře judikatúry ESD som sa nestretla so sťažnosťou na porušenie zásady verejnosti.

tak prirodzene patria tie, ktoré zaradujeme do **práv na obhajobu v správnom konaní**. Tieto práva napĺňajú požiadavku **právneho štátu**. Práva na obhajobu správnej povahy sa vzťahujú k zásadám dobrej správy a spravodlivého zaobchádzania zo strany inštitúcií a orgánov EÚ.⁶⁸ Často súviseli so zamestnaneckými žalobami, ale najmä činnosťou Komisie pri vyšetrowaní **porušenia pravidiel hospodárskej súťaže**. Súvislosť s právom na spravodlivý proces treba hľadať v procesnej ochrane, ktorú jednotlivcovi poskytujú, a zároveň v záruke „*fair play*“ pri postupe riešenia sporov. V súčasnej úprave ich odzrkadľujú i ustanovenia čl. 41 Charty Spoločným, často posudzovaným dokumentom, bolo bývalé Nariadenie Rady č. 17 zo dňa 6. februára 1962 (ďalej len „Nariadenie č. 17“),⁶⁹ upravujúce postup Komisie pri vyšetrowaní.

Začiatky práva na obhajobu v správnom konaní siahajú do 60-tych rokov, keď Súdny dvor rozhodoval vo veci *Alvis*.⁷⁰ Súdnu dvoru bol predstretý zamestnanecký spor vyvolaný belgickým občanom, pánom Alvisom, bývalým zamestnancom inštitúcie Spoločenstva. Súdny dvor vo svojom rozhodnutí najprv konštatoval, že existujú **obecné záväzné princípy dobrej správy**, ktorým sa poskytuje ochrana. Zamestnancovi musí byť pri administratívnych postupoch umožnené, aby sa mohol vyjadriť k dôvodom, ktoré sú proti nemu vznesené ešte predtým, ako ho na ich základe prepustia z pracovného pomeru. Súdny dvor zároveň stanovil, že „*zásady práva na obhajobu musia byť rešpektované všetkými inštitúciami Spoločenstva*“.⁷¹ V tomto prípade ale Súdny dvor nenašiel dostatočný dôvod, ktorý by spôsobil neplatnosť prepustenia z pracovného pomeru.

Princíp práva na obhajobu v správnom konaní bol čoskoro znova potvrdený vo veciach *Boehring Mannheim GmbH*⁷² a *Hoffmann La Roche*.⁷³ Druhý menovaný spor sa týkal žaloby na neplatnosť rozhodnutia Komisie. Švajčiarska spoločnosť Hoffmann La Roche mala podľa neho zneužívať dominantné postavenie na trhu v oblasti predaja vitamínov. Komisia preto spoločnosti uložila pokutu. Žalujúca strana argumentovala nesprávnosťou postupu Komisie pri vyšetrowaní pretože v ňom bolo porušené jej právo obhajoby, resp.

⁶⁸ PIKNA, Bohumil. *Evropská unie- vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje proti mezinárodnímu terorismu)*. Praha: Linde, 2002, s. 153.

⁶⁹ Nariadenie Rady č. 17 zo dňa 6. februára 1962, prvé nariadenie implementujúce články 85 a 86 Zmluvy. Úr. vest. 013, 21. februára 1962, s. 0204 - 0211.

⁷⁰ Rozsudok zo dňa 4. júla 1963, *Alvis v. Council of the European Economic Community*, 32/62, ECR 1963, s. 00101.

⁷¹ Tamtiež, s. 55.

⁷² Rozsudok zo dňa 15. júla 1970, *Boehringer Mannheim GmbH v. Commission of the European Communities*, 45/69, ECR 1970, s. 00769.

⁷³ Rozsudok zo dňa 12. februára 1979, *Hoffmann - La Roche AG v. & Co. AG v. Commission of the European Communities*, C - 85/76, ECR 1979, s. 00461.

právo, aby sa k veci vyjadřila. Komisia pri posudzovaní veci vychádzala z dôkazov získaných od zákazníkov a iných výrobcov vitamínov. Tieto dokumenty neboli spoločnosti v konaní sprístupnené. V rozsudku vo veci *Boehring Mannheim GmbH*, ktorý predchádzal sporu, Súdny dvor judikoval, že požiadavky garancie práva na obhajobu sú splnené, ak v počiatočnom oznámení Komisia jasne a stručne uvedie všetky podstatné skutočnosti, o ktoré sa opiera, a protistrane poskytne priestor k vyjadreniu. V prípade spoločnosti Hoffmann - La Roche však Komisiu viazala povinnosť mlčanlivosti o obchodných tajomstvách ostatných podnikov preto nemohla k nahliadnutiu poskytnúť všetky dokumenty ktorými disponovala. Súdny dvor skonštatoval, že „**dodržanie práva na obhajobu v každom konaní, ktoré môže viesť k uloženiu sankcií, najmä pokút alebo penále, predstavuje základnú zásadu práva Spoločenstva, ktorú treba dodržať aj v správnom konaní**“.⁷⁴ V tomto prípade však boli žalujúcej strane poskytnuté obsiahle informácie o všetkých bodoch výhrad sťažností o porušení pravidiel hospodárskej súťaže, a to od momentu oznámenia výhrad. Súdny dvor preto nepovažoval argument o porušení práva na obhajobu za odôvodnený.

O desať rokov neskôr Súdny dvor rozhodoval v materiálne blízkyh sporoch vyvolaných spoločnosťami *Hoechst*,⁷⁵ a *Dow Benelux NV*.⁷⁶ Oba podniky sa na základe žaloby na neplatnosť bránili proti rozhodnutiu Komisie.⁷⁷ Komisia mala podozrenie o možných dohodách či zosúladených postupoch týkajúcich sa určenia cien a kvót dodávok PVC a polyetylénu medzi niektorými výrobcami a dodávateľmi, na základe ktorých vykonala prehliadku v priestoroch podnikov. Oba žalobcovia zhodne namietali, že postupom Komisie bolo zasiahnuté do ich procesných práv. Súdny dvor v prípade spoločnosti Dow Benelux znova potvrdil a zopakoval, že zásady práva na obhajobu sa musia dodržiavať v každom správnom konaní, ktoré môže vyústiť do sankcií. V rozhodnutí týkajúceho sa spoločnosti Hoechst, bol výklad práva na obhajobu konkretizovaný a rozšírený tak, že „**počas prípravného vyšetřovania, ktoré môže byť rozhodujúce pri poskytovaní dôkazov o nezákonnej povahe správania sa podniku, za ktoré môže byť podnik zodpovedný, je potrebné [právo na obhajobu] chrániť pred nenapraviteľným poškodením. Hoci sa teda určité práva na**

⁷⁴ Rozsudok zo dňa 12. februára 1979, *Hoffmann - La Roche AG v. & Co. AG v. Commission of the European Communities*, C - 85/76, ECR 1979, s. 00461, bod 9.

⁷⁵ Rozsudok zo dňa 21. septembra 1989, *Hoechst AG v. Commission of the European Communities*, Spojené veci 46/87 a 227/88, ECR 1989, s. 02859.

⁷⁶ Rozsudok zo dňa 17. októbra 1989, *Dow Benelux NV v. Commission of the European Communities*, 85/87, ECR 1989, s. 03137.

⁷⁷ V oboch sporoch sa Súdny dvor mimo iné musel vyrovnáť s porušovaním základného práva na nedotknuteľnosť obydlia.

*obhajobu vzťahujú len na sporové konania, ktoré nasledujú po doručení uvedenia námietok, ostatné práva [...] sa musia rešpektovať aj počas prípravného vyšetrovania“.*⁷⁸

Výraz „**rovnosť zbraní**“ bol v judikatúre EÚ po prvý raz použitý Súdom prvého stupňa v prípade *Solvay*.⁷⁹ Žaloba opäť smerovala proti rozhodnutiu Komisie. Pri inšpekcií v podniku, a následne počas vyšetrovacieho procesu, totiž neinformovala o určitých dokumentoch protistranu. Komisia namietala, že tieto dokumenty by i tak nemohli byť využité na podporu obhajoby žalobcu. Súd prvého stupňa konštatoval, že Komisia sama nie je oprávnená rozhodovať o použiteľnosti a závažnosti prostriedkov obhajoby. Zároveň garantoval, že stranám musí byť zaručené právo, aby mali obe rovnakú možnosť prístupu k informáciám, a rovnakú možnosť sa k nim vyjadriť.

3.1.1 Práva súvisiace

Judikatúra Súdneho dvora od počiatku musela odpovedať i na zvláštne súvisiace požiadavky na spravodlivosť správneho konania. K pričleneným právam sa tak zaradilo právo *audi altera parte*, právo na dôvernosť komunikácie medzi advokátom a klientom, či právo na ochranu pred sebaobvinením.

V známom rozhodnutí *Transocean Marine Paint*⁸⁰ Súdny dvor prvý krát vyslovene garantoval zásadu *audi altera parte*. Celý spor sa týkal žaloby o neplatnosť jediného ustanovenia Rozhodnutia Komisie zo dňa 21. decembra 1973. A to konkrétne jeho čl.3 odst. 1 písm. d), ktorý stanovil nové podmienky udelenia výnimky zo zákazu kartelových dohôd. Žalobcovia, ktorými boli viaceré združené podniky vyrábajúce farby pre námorný priemysel, namietali rozpor s ochranou procesných práv v kontraste s Nariadením č. 17. V predmetnom stanovisku, generálny advokát J. P. Warner⁸¹ využíva pri posudzovaní sporu výklad procesných garancií z ústav všetkých vtedajších členských štátov (ako je uvedené v kapitole 1., odkazy na konkrétne ustanovenia ústav boli v judikatúre ojedinelé). Súdny dvor pri posudzovaní prípadu dospel k záveru, že „[...] osoba, ktorej záujmy sú zreteľne ovplyvnené

⁷⁸ Rozsudok zo dňa 21. septembra 1989, *Hoechst AG v Commission of the European Communities*, Spojené veci 46/87 a 227/88, ECR 1989, s. 02859, bod 15.

⁷⁹ Rozsudok zo dňa 29. júna 1995, *Solvay SA v. Commission of the European Communities*, T - 30/91, ECR 1995, s. II - 01775.

⁸⁰ Rozsudok zo dňa 23. októbra 1974, *Transocean Marine Paint Association v. Commission of the European Communities*, 17/74, ECR 1974, s. 01063.

⁸¹ Stanovisko Generálneho advokáta J. P. Warnera zo dňa 19. februára 1974, *Transocean Marine Paint Association v. Commission of the European Communities*, 17/74, ECR 1974, s. 01063, s. 1088 - 1089.

rozhodnutím verejného orgánu, musí mať právo vyjadriť svoj názor [k meritu veci]“.⁸² A ďalej: „*Toto pravidlo vyžaduje, aby bol podnik jasne a včas informovaný [o podstate podmienok výnimky, ktoré Komisia plánuje zaviesť], a mať priestor k poskytnutiu svojho stanoviska Komisií.*“⁸³

K pričleneným právam radíme i **právo na právnu pomoc advokáta**, ktorú Súdny dvor judikoval v rozhodnutí **Demont**.⁸⁴ Samotný spor sa týkal zamestnaneckej žaloby pána Demonta, ktorou sa domáhal zrušenia napomenutia disciplinárnej komisie. Disciplinárna komisia mu nedala dostatok času ani priestoru k spísaniu obhajoby, pričom žalobcovi a jeho právnenému zástupcovi nedovolila nazrieť do záverečného spisu. Súdny dvor v tomto prípade opäť uznal, že riadny nárok na obhajobu sa nesmie vykladať spôsobom, ktorý by jeho uplatnenie podmieňoval stupňu závažnosti prípadu. Právo na obhajobu a právo **na pomoc advokáta** označil za základné nároky a právne princípy, ktoré musia byť v konaní pred disciplinárnou komisiou zaručené.

Spor **AM&S**⁸⁵ bol významným z dôvodu zaradenia **práva na ochranu profesionálnej dôvery medzi advokátom a klientom** do všeobecných zásad právnych. Samotný spor sa týkal žaloby o neplatnosť proti rozhodnutiu Komisie, ktorá okrem iného uložila sťažovateľovi povinnosť predložiť pri vyšetrovaní písomnú korešpondenciu medzi ním a jeho právnym zástupcom. Ohľadom korešpondencie sťažovateľ uplatnil výhradu dôvernosti. Súdny dvor pri preskúvaní oprávnení Komisie vyplývajúcich z Nariadenia č. 17 zistil, že hoci výslovne neupravujú odmietnutie sprístupnenia určitých informácií dôvernej povahy, v podstate nevylučujú možnosť uznať, že určité informácie sú takejto povahy a mali by ostať v tajnosti. Zásada ochrany písomnej korešpondencie patrila k chráneným v ústavných tradíciách členských štátov, aj keď neexistoval jednotný štandard záruky. Súdny dvor zistil, že je i napriek tomu možné nájsť spoločné kritériá, za ktorých sa v podobných podmienkach chráni dôvernosť tohto vzťahu. Podmienkou je, že korešpondencia musí byť vymieňaná za účelom obhajoby klienta, a za druhé, musí pochádzať od nezávislých právnikov, s ktorými klient nie je v pracovnoprávnom vzťahu. Ochrana sa poskytuje korešpondencií od začiatku správneho

⁸² Rozsudok zo dňa 23. októbra 1974, *Transocean Marine Paint Association v. Commission of the European Communities*, 17/74, ECR 1974, s. 01063, bod 15.

⁸³ Tamtiež.

⁸⁴ Rozsudok zo dňa 17. decembra 1981, *René Demont v. Commission of the European Communities*, 115/80, ECR 1981, s. 03147.

⁸⁵ Rozsudok zo dňa 18. mája 1982, *AM & S Europe Limited v. Commission of the European Communities*, 155/79, ECR 1982, s. 01575.

konania pred Komisiou, ktoré môže vyústiť do rozhodnutia a prípadnej sankcie. Nutne pritom musí byť chránená aj skoršia korešpondencia, ktorá sa týka predmetu vyšetrovania.

Nezvyčajné **právo na ochranu pred sebaobvinením**, či **inkrimináciou**, bolo posudzované v známom rozsudku *Orkem*⁸⁶. V žalobe vo veci samej sa spoločnosť Orkem domáhala zrušenia rozhodnutia Komisie týkajúceho sa porušovania pravidiel hospodárskej súťaže. Súdny dvor vo svojom rozbere uviedol, že právo neposkytovať dôkazy, či ako v tomto prípade informácie, je v ústavných tradíciách členských štátov garantované len pre fyzické osoby v súvislosti s trestným stíhaním. Pri komparácii štandardu ochrany neexistuje spoločná ústavná tradícia, ktorá by stanovila toto právo aj pre právnické osoby v oblasti hospodárskej súťaže. Žalobca sa odvolával na čl. 6 Európskeho dohovoru, ale Súdny dvor skonštatoval, že: „*Pokiaľ ide o článok 6 [...], treba poznamenať, že hoci sa podniky, ktoré podliehajú vyšetrovaniu týkajúceho sa práva hospodárskej súťaže, môžu o tento článok oprieť, ani znenie tohto článku, ani rozhodnutia ESLP nemožno chápať v tom zmysle, že by potvrdzovali právo nevypovedať sám proti sebe*“.⁸⁷ Súdny dvor judikoval, že Komisia má právo požadovať pri vyšetrovaní všetky relevantné informácie, pričom nesmie porušovať právo na obhajobu dotknutej strany. Tento záver Súdneho dvora je v rozpore s interpretáciou ESLP, ktorý viackrát konštatoval, že právo podnikov neposkytovať informácie vedúce k sebaobvineniu, je základným aspektom práva na spravodlivý proces podľa čl. 6 Európskeho dohovoru.⁸⁸

3.2 Právo na účinnú súdnu ochranu a spravodlivý proces

Všeobecné garancie spravodlivého súdneho procesu sa rovnakým spôsobom vyvíjali postupne. Právo na spravodlivý proces sa v judikatúre ESD od počiatku spájalo s právom na účinnú, či efektívnu súdnu ochranu a právom na súdny prieskum. Za kľúčové považujem rozhodnutia vo veci *Johnston*, *Heylens* a *Borelli*. Z bohatej judikatúry však vyberám i ďalšie (novšie) so zámerom podať bližší obraz.

⁸⁶ Rozsudok zo dňa 18. októbra 1989, *Orkem v. Commission of the European Communities*, 374/87, ECR 1989, s. 03283.

⁸⁷ Tamtiež, bod 30.

⁸⁸ KOSAŘ, David. Co si myslí štrasburský soud o lucemburských institucích? *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 140.

Súdny dvor v období počiatku formovania ochrany spravodlivosti konania, hovoril o garanciách spravodlivého procesu takmer opatrne. Vo veci *August Josef Van Eick*⁸⁹ sa riešila zamestnanecká žaloba proti rozhodnutiu a postupu disciplinárnej komisie. Vec samotná má charakter správneho konania, avšak jej význam spočíva v garanciách ochrany v širšom rozsahu. Súdny dvor v určitých bodoch potvrdil nesprávny procesný postup a judikoval, že disciplinárna komisia musí pri výkone svojich právomocí postupovať v súlade so „*základnými princípmi procesného práva*“.⁹⁰ Žalobcovi dal Súdny dvor za pravdu a rozhodnutie disciplinárnej komisie zrušil.

K posilneniu ochrany práva na spravodlivý proces prispel i výsledok sporu, ktorý o pár rokov neskôr Súdny dvor riešil vo veci *Pecastaing*.⁹¹ V tomto prípade Súdny dvor ešte nepoužíval formuláciu o všeobecných zásadách právnych, ale i napriek tomu konštatoval, že procesná spravodlivosť musí byť pri realizácii komunitárneho práva garantovaná. Vec sa týkala výkladu smernice Rady č. 64/221⁹² o procesných oprávneniach, ktoré môže občan členského štátu využiť pri zamietnutí žiadosti o povolenie k pobytu na území iného členského štátu. Belgický súd prvého stupňa sa obrátil na Súdny dvor so žiadosťou o prejudiciálny výklad, či smernica poskytuje odkladný účinok zamietavému rozhodnutiu o povolení k pobytu v prípade, keď pred vnútroštátnym súdom prebieha súdne konanie s predmetom občianskoprávnej zodpovednosti štátu. Otázka znela, či môže byť cudzí štátny príslušník osobne prítomný na území iného členského štátu (s výnimkou nalievavých prípadov), ktorý rozhodol o povinnosti opustiť krajinu, počas celej doby prebiehajúceho súdneho konania. Súdny dvor sa k otázke postavil spravodlivo. Konštatoval, že **opatrenie k vyhosteniu cudzinca z územia štátu nemôže byť vykonateľné do doby, do ktorej si osoba nezariadi všetky formality k uplatneniu účinnej súdnej ochrany**. Štát tak musí strpieť počas súdneho procesu na svojom území cudzinca do doby, v ktorej sú mu zaručené všetky dostupné prostriedky obhajoby. Nie je však nevyhnutné, aby takáto osoba ostávala na území cudzieho štátu, ak sa jej aj napriek tomu zaručí súdna ochrana.

⁸⁹ Rozsudok zo dňa 11. júla 1968, *August Josef van Eick v. Commission of the European Communities*, 35/67, ECR 1968, s. 00481.

⁹⁰ Tamtiež, s. 342.

⁹¹ Rozsudok zo dňa 5. marca 1980, *Josette Pecastaing v Belgian State*, C - 98/79, ECR 1980, s. 00691.

⁹² Smernica Rady 64/221 EHS zo dňa 25. februára 1964 o koordinácii osobitných opatrení o pohybe a pobyte cudzích štátnych príslušníkov, prijatých z dôvodov verejného poriadku, verejnej bezpečnosti alebo verejného zdravia. Úr. vest. 056, 4. apríla 1964, s. 0850- 0857.

Právo na **účinnú súdnu ochranu** medzi prvými garotoval tiež rozsudok Súdneho dvora z roku 1986 vo veci *Parti ecologiste Les Verts*.⁹³ na základe žaloby o neplatnosť proti rozhodnutiu úradu Európskeho parlamentu. Francúzska nezisková spoločnosť Les Verts- Parti ecologiste sa bránila proti zamietavému rozhodnutiu o pridelovaní finančných prostriedkov z rozpočtu Spoločenstva. Vo spore vyvstala otázka, či je možné podriaďiť takéto rozhodnutie pod jurisdikciu Súdneho dvora.⁹⁴ Odpoveď bola jednoznačná. Súdny dvor zdôraznil, že Spoločenstvo je založené na „základe právneho štátu“.⁹⁵ Preto platí, že: „*Ani členské štáty ani inštitúcie ES sa nemôžu vyhnúť prieskumu otázky, či sú nimi prijaté opatrenia v súlade so základným ústavným dokumentom- Zmluvou*“.⁹⁶ Spoločenstvo samé je právnym systémom, a princípy súdneho konania sa vzťahujú na všetky typy konaní, nielen na civilné veci.

Vec *Johnston*⁹⁷ je z pohľadu zakotvenia práva na spravodlivý proces a účinnú súdnu ochranu v práve EÚ kľúčová. Súdny dvor po prvý raz vyslovil, že sa týmto právam poskytuje ochrana ako všeobecným zásadám právnym a po prvý raz na prípad vzťahol ustanovenia čl. 6 Európskeho dohovoru a záruky poskytované Spoločnou deklaráciou zo dňa 5. apríla 1977⁹⁸. V konaní o prejudiciálnej otázke, ktorý predložil írsky ústavný súd, sa posudzoval výklad viacerých ustanovení smernice Rady č. 76/207.⁹⁹ Pôvodný spor vznikol medzi pani Johnston a Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary. Na základe zmien v pracovnej politike policajného prezídia, bola pani Johnston v novembri roku 1980 zamietnutá žiadosť o predĺženie pracovnej zmluvy, pretože na pracovnú pozíciu prijímali len mužov. Pani Johnston podala na vnútroštátny súd žalobu pre diskrimináciu na základe pohlavia. V súlade s vnútroštátnym právom obdržala žalobkyňa pred prvým súdnym konaním vo veci samej, certifikát administratívneho charakteru. Tento certifikát odôvodňoval zamietavé stanovisko

⁹³ Rozsudok zo dňa 23. apríla 1986, *Parti écologiste "Les Verts" v. European Parliament*, 294/83, ECR 1986, s. 01339.

⁹⁴ Pod jurisdikciu Súdneho dvora s určitosťou podliehali rozhodnutia Rady a Komisie. Zrov. čl. 173 Zmluvy o EHS.

⁹⁵ Rozsudok zo dňa 23. apríla 1986, *Parti écologiste "Les Verts" v. European Parliament*, 294/83, ECR 1986, s. 01339, bod 23.

⁹⁶ Tamtiež.

⁹⁷ Rozsudok zo dňa 15. mája 1986, *Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 222/84, ECR 1986, s. 01651.

⁹⁸ Spoločná deklarácia základných práv Európskeho parlamentu, Komisie a Rady zo dňa 5. apríla 1977.

⁹⁹ Smernica Rady č. 76/207 EHS zo dňa 9. februára 1976 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave a postupu v zamestnaní a o pracovné podmienky. Úr. vest. L 039, 14. februára 1976, s. 0040 - 0042.

o zamestnaní záujmami národnej bezpečnosti a verejného poriadku. Certifikát slúžil protistrane ako dôkazný prostriedok na zdôvodnenie nepredĺženia pracovnej zmluvy.

V súvislosti s prvou prejudiciálnou otázkou, predloženou írskym súdom, ktorá sa týkala odôvodnenosti tvrdenia o verejnej bezpečnosti a poriadku, sa Súdny dvor najskôr vyjadril k právu na prístup k súdu a k spravodlivému procesu ako všeobecným zásadám právnym. Vyhlásil: **„Požiadavka práva na prístup k súdu je súčasťou všeobecných zásad komunitárneho práva. Tato zásada je zakotvená v článkoch 6 a 13 Európskeho dohovoru. Na základe ustanovení Spoločnej deklarácie z 5. apríla 1977, princípom na ktorých stojí Európsky dohovor, musí byť poskytovaná ochrana i v komunitárnom práve“**.¹⁰⁰ Nie je možné žiadnym spôsobom vylúčiť súdny prieskum otázky, či v danom prípade ide o ohrozenie verejnej bezpečnosti alebo poriadku. Vnútroštátne orgány nemôžu rozhodovať o výnimkách o rovnom zaobchádzaní žien a mužov na základe administratívnych certifikátov. Súdny dvor zároveň jasne garantoval, že právo na účinný súdny prieskum pred stanoveným súdnym orgánom náleží všetkým osobám bez rozdielu.

Od rozhodnutia vo veci *Johnston*, Súdny dvor začal v relevantných odôvodneniach naplno využívať ochranu práva na spravodlivý proces a prístup k súdu ako všeobecné zásady právne, vychádzajúce z ústavných tradícií členských štátov, ako i odvolávanie sa na čl. 6, príp. 13, Európskeho dohovoru. To samozrejme posilnilo i argumentáciu dotknutých strán, ktoré sa snažili využívať tieto garancie vo všetkých prípadoch.

Prípád *Dufay*,¹⁰¹ v ktorom Súdny dvor riešil zamestnaneckú žalobu, je jedným z nich. Žalobkyňa, Francúzska, pani Dufay, ju podala proti Európskemu parlamentu. V prvom žalobnom bode sa odvolávala na Európsky dohovor a čl. 6, ktoré boli podľa jej názoru porušené. Namietala, že nepodanie sťažnosti k rozhodnutiu o prepustení z pracovnej pozície v lehote stanovenej Európskym parlamentom, nemôže slúžiť ako argument proti jej nároku. Žalobkyňa sa domnievala, že stanovenie akejkoľvek podobnej lehoty pre podávanie takýchto sťažností, je v rozpore s právom na spravodlivý proces. Súdny dvor tento žalobný bod považoval za neprípustný a vyslovil, že chráni práva spravodlivého procesu ale fakt, že inštitúcie môžu samy upravovať lehoty na podávanie sťažností s nimi nie je v kontraste. Nebol preto dôvod považovať právo na spravodlivý proces za porušené. Spor mal dohru

¹⁰⁰ Rozsudok zo dňa 15. mája 1986, *Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 222/84, ECR 1986, s. 01651, bod 18.

¹⁰¹ Rozsudok zo dňa 1. apríla 1987, *C. Dufay v. European Parliament*, 257/85, ECR 1987, s. 01561.

i pred ESLP. Ten sťažnosť posúdil ako neprípustnú, nakoľko v tom čase platila premisa, že sťažnosti namierené proti aktom Spoločenstva nepodliehajú pod jeho jurisdikciu.¹⁰²

Zaujímavejším je určite rozsudok vo veci **Heylens**.¹⁰³ Tento spor predložený Súdnemu dvoru sa týkal voľného pohybu osôb. Francúzsky súd z Lille predložil Súdnemu dvoru prejudiciálnu otázku ohľadne interpretácie čl. 48 Zmluvy EHS o právach voľného pohybu pracovníkov. Pán Heylens bol futbalový tréner belgickej národnosti s belgickým kvalifikačným diplomom, ktorý sa zamestnal vo francúzskom futbalovom klube. Problém nastal, keď francúzske authority odmietli uznať jeho belgický diplom len na základe administratívneho posudku, ktorý neobsahoval zdôvodnenie. Pán Heylens aj napriek tejto situácii ostal pracovať na území Francúzska ako tréner.

Francúzsky trestný súd mal pochybnosti o zlučiteľnosti vnútroštátnej úpravy s komunitárnym právom, a preto položil Súdnemu dvoru nasledovnú predbežnú otázku: *„Predstavuje požiadavka, aby osoba, ktorá chce vykonávať zárobkovú činnosť ako tréner športového tímu, musela byť držiteľom francúzskeho diplomu alebo zahraničných diplomov uznaných ako rovnocenných, výborom, ktorého nálezy neobsahujú dôvody, na ktorých sa zakladajú, a proti ktorým neexistuje žiadny konkrétny právny prostriedok, obmedzenie voľného pohybu pracovníkov [...], v situácií keď neexistuje žiadna smernica vzťahujúca sa na dané povolanie ?“*¹⁰⁴ Súdny dvor v prvom rade označil právo na prístup k zamestnaniu za základne právo. Preto majú členské štáty povinnosť zaručiť opravné prostriedky súdnej povahy proti každému rozhodnutiu zamietajúcemu prístup k zamestnaniu takej intenzity, aby dostatočne zaistili individuálnu efektívnu súdnu ochranu. Súdny dvor potvrdil absolútne rešpektovanie práva na prístup k spravodlivosti, zaradeného do všeobecných zásad právnych ako vyplývajú z ústavných tradícií a článkov 6 a 13 Európskeho dohovoru.

Jednania v rozpore s právom na spravodlivý proces sa môžu dopustiť aj členské štáty, v prípade, že nesprávne implementujú smernice. Jedným z názorných prípadov je i spor **Komisia proti Rakúsku**¹⁰⁵ zahájený na základe žaloby pre nesplnenie povinnosti. Súdny dvor v tomto prípade dal za pravdu Komisii, pretože Rakúsko nesplnilo požiadavky čl. 6 odst. 2

¹⁰² KOSAŘ, David. Co si myslí štrasburský soud o lucemburských institucích? *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 136.

¹⁰³ Rozsudok zo dňa 15. októbra 1987, *Union nationale des entraîneurs et cadres techniques professionnels du football (Unectef) v. Georges Heylens and others*, 222/86, ECR 1987, s. 04097.

¹⁰⁴ Tamtiež, bod 5.

¹⁰⁵ Rozsudok zo dňa 27. novembra 2001, *Komisia v. Rakúsko*, C - 424/99, ECR 2001, s. I - 09285.

vety druhej smernice Rady č. 89/105¹⁰⁶, ktorý stanovil povinnosť, že žiadateľ o schválenie ceny lieku na trhu, musí byť informovaný o prostriedkoch nápravy a lehotách, v ktorom ich môže uplatniť. Komisia sa domnievala, že Rakúsko nespĺňa tieto podmienky, pretože neumožňuje uplatnenie reálnej súdnej ochrany. Protistrana namietala, že poskytuje možnosť podať opravné prostriedky k nezávislým expertom v rámci štruktúry verejnej správy. Ich rozhodnutia však v skutočnosti mali povahu nezávislých odporúčaní. V rozhodnutí Súdny dvor zopakoval, že garancie spravodlivého procesu musia byť garantované i na vnútroštátnej úrovni. Rozhodnutie o nezaradení liečiva do zoznamu musí byť odôvodnené na základe objektívnych a overiteľných kritérií a musí byť súdne preskúmateľné. Tento spor je materiálne totožný so sťažnosťou skupiny českých poslancov podanej k ÚS, ktorá sa domáhala zrušenia ustanovenia vnútroštátneho zákona z rovnakých dôvodov, tzn. z dôvodov neúčinnnej súdnej ochrany.¹⁰⁷

Vo veci *Oleificio Borelli SpA*¹⁰⁸ podala rovnomená talianska spoločnosť k Súdному dvoru žalobu na neplatnosť oznámenia Komisie o zamietnutí žiadosti o udelenie dotácie z Európskeho poľnohospodárskeho usmerňovacieho a záručného fondu. Žalobca okrem toho žiadal i zrušenie všetkých procesných opatrení vedúcich k rozhodnutiu, alebo alternatívne, náhradu škody. Spoločnosť Borelli podala v roku 1990 žiadosť o dotáciu, ktorú neschválil kraj Liguria. Na základe negatívneho stanoviska kraja Komisia žiadosti nevyhovela. Žalobca mimo iné tvrdil, že systém, v ktorom odmietavé rozhodnutie kraja, má za následok negatívny záver Komisie, zbavuje žalobcu práva na súdny prieskum veci. Súdny dvor najskôr konštatoval, že nie je v jeho právomoci rozhodovať o zákonnosti vnútroštátneho rozhodnutia, pretože takto prijaté rozhodnutie je pre neho záväzné. Zdôraznil, že členské štáty musia spĺňať požiadavku na zaručenie práva na účinnú súdnu kontrolu. **V prípadoch, keď rozhodnutiu Komisie predchádza procedurálny akt národnej autority, sú štáty samé povinné zaručiť toto právo.** Žaloba bola zamietnutá.

Celkom iného významu je analýza Súdneho dvora vo veci *Emesa Sugar*.¹⁰⁹ V predmetnej veci spoločnosť Sugar požiadala Súdny dvor, aby sa mohla písomne vyjadriť k stanovisku

¹⁰⁶ Smernica Rady 89/105 EHS zo dňa 21. decembra 1988 o transparentnosti opatrení upravujúcich ceny liekov na humánne použitie a ich zaradovanie do pôsobnosti verejných systémov zdravotného poistenia. Úr. vest. L 040, 11. februára 1989, s. 0008 - 0011.

¹⁰⁷ Viac o prípade pojednáva podkapitola 5. 3.

¹⁰⁸ Rozsudok zo dňa 3. decembra 1992, *Oleificio Borelli SpA v Commission of the European Communities*, C - 97/91, I - 06313.

¹⁰⁹ Uznesenie zo dňa 4. februára 2000, *Emesa Sugar (Free Zone) v. Aruba*, C 17/98, ECR 2000, s. I - 00665.

generálneho advokáta predloženému ku veci. Žalobkyňa vychádzala z práva na spravodlivé súdne konanie a zásady *audiatur et altera pars*. Súdny dvor posúdil vec nasledovne. Takéto oprávnenie nevyplýva z Rokovacieho poriadku ani Štatútu Súdneho dvora. Generálny advokát podáva stanovisko po skončení ústneho pojednávania, pri rešpektovaní zásady kontradiktórnosti. Slovom Súdneho dvora, „[...] generálny advokát zaručuje plnú neustrannosť a nezávislosť, a jeho stanovisko v skutočnosti nie je súčasťou sporného konania“.¹¹⁰ So súdnym orgánom má funkčnú a organizačnú spojitosť, nemá však postavenie strany sporu. Judikatúru ESĽP označil Súdny dvor za „neaplikovateľnú“¹¹¹ na postavenie generálneho advokáta.

Na základe zamietavého stanoviska Súdneho dvora sa spoločnosť Sugar následne obrátila k ESĽP so sťažnosťou o porušení práva na spravodlivý proces. ESĽP však nevy niesol, inak určite zaujímavý rozsudok, nakoľko vo veci samej bol predmetným daňový spor, nechránený čl. 6 Európskeho dohovoru.¹¹²

Po prijatí Charty v roku 2000, a najmä po zmene jej právneho statusu v roku 2009, mohol Súdny dvor využívať priame odkazy na čl. 47. V rozsudku *Unión de Pequeños Agricultores*¹¹³ Súdny dvor rozhodoval o odvolaní proti uzneseniu Súdu prvého stupňa, ktorý zamietol pôvodnú žalobu ako neprípustnú. V celej veci šlo o posúdenie otázky, či je možné podať žalobu o neplatnosť nariadenia z dôvodu, že by žalobcovi chýbalo právo na účinnú súdnu ochranu, vzhľadom na tvrdený nedostatok právnych prostriedkov vo vnútroštátnom práve. V odvolaní španielske záujmové združenie malých podnikateľov tvrdilo, že zamietnutím žaloby Súdom prvého stupňa, bolo porušené právo na účinnú súdnu právnu ochranu. Združenie v prvom rade namietalo, že pretože nariadenie neukladá členským štátom povinnosť implementovať ho do vnútroštátneho poriadku, neexistuje možnosť dožadovať sa neplatnosti vnútroštátneho predpisu pred španielskymi súdmi, čo znamená, že španielsky súd nemôže podať návrh na začatie prejudiciálneho konania k Súdnemu dvoru na preskúmanie platnosti. Zároveň združenie nemohlo ani napadnúť prípadné sankcie, ktoré by za porušenie

¹¹⁰ Uznesenie zo dňa 4. februára 2000, *Emesa Sugar (Free Zone) v. Aruba*, C 17/98, ECR 2000, s. I - 00665, bod 14.

¹¹¹ Tamtiež, bod 16.

¹¹² KOSAŘ, David. Co si myslí štrasburský soud o lucemburských institucích? *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 138.

¹¹³ Rozsudok zo dňa 25. júla 2005, *Unión de Pequeños Agricultores v. Council of the European Union*, C - 50/00 P, ECR 2002, s. I - 06677.

nariadenia dostalo. Ďalej tvrdilo, že právo na súdnu ochranu sa má skúmať z prípadu na prípad podľa špecifickej situácie, a teda musí byť zohľadnené, či reálne existuje nejaký opravný prostriedok, ktorý by mohol byť pri obrane proti nariadeniu využitý. Podľa združenia boli splnené podmienky pre podanie žaloby o neplatnosť, keďže proti nariadeniu neexistoval žiaden vnútroštátny prostriedok nápravy. Súdny dvor mal za to, že zmluvný systém EÚ dostatočne zaručuje celý komplex prostriedkov, ako sa voči jednotlivým aktom EÚ brániť. Jednotlivci majú možnosť podať podnet na preskúmanie aktov za podmienky priamo, alebo nepriamo prostredníctvom vnútroštátnych súdov. Povinnosť ostáva teda členským štátom, ktoré musia zaručiť systém práva na účinnú súdnu právnu ochranu. Z tohto dôvodu uzavrel, že Súd prvého stupňa postupoval správne.

Z hľadiska účelu tejto práce a práva na **účinnú súdnu ochranu** je z novších rozhodnutí zaujímavý rozsudok vo veci **ZZ**.¹¹⁴ Pán ZZ mal dvojité štátne občianstvo, bol zároveň občanom Alžírsku i Francúzska, a do roku 2005 legálne pobýval na území Spojeného kráľovstva. V tomto roku mu bolo Secretary of State Home Department zrušené právo na pobyt, a zakázané vstúpiť na územie Spojeného kráľovstva, z dôvodu rozporu s verejným záujmom. Rozhodnutie bolo vydané z „nalievavých dôvodov verejnej bezpečnosti“ pričom podanie opravného prostriedku bolo neprípustné. V odvolacom konaní, ktoré ďalej nasledovalo na podnet pána ZZ pred SIAC¹¹⁵ sa narábalo s „dôvernými dôkazmi“, ktoré neboli pánovi ZZ sprístupnené. Jednania boli sčasti neverejné a pánovi ZZ boli ustanovení špeciálni advokáti, ktorí ho mali zastupovať v jeho mene. SIAC zamietla odvolanie pána ZZ a vyniesla dvojaké rozhodnutie, a to verejný a dôverný rozsudok, pričom len verejný sprístupnila dotknutému. Verejný rozsudok obsahoval len nepodstatné časti zdôvodnenia zamietnutia odvolania. Vec sa dostala pred súd a ten podal návrh na začatie prejudiciálneho konania. Súdny dvor situáciu posúdil rozpornú s požiadavkou účinnej súdnej ochrany. Ustanovenia smernice, ktoré upravujú daný postup, sa musia v súlade s čl. 47 Charty vykladať v tom zmysle, že vnútroštátne právo musí zaručiť súdny prieskum rozhodnutí prijatých vnútroštátnymi orgánmi. Vnútroštátny súd zároveň oboznámi dotknutú osobu s **podstatou dôkazov** a zminimalizuje dôverné informácie na nevyhnutnú mieru, ktorá nesmie byť odhalená.

¹¹⁴ Rozsudok zo dňa 4. júna 2013, *ZZ v. Secretary of State for the Home Department*, C - 300/11, doposiaľ nepublikované.

¹¹⁵ Z angl. *Special Immigration Appeals Commission*.

3.3 Nezávislý a nestranný súd

Právo na nezávislý a nestranný súd je prvou medzi požiadavkami na spravodlivý proces. Súdny dvor toto právo potvrdil i v dvoch vybraných prípadoch. Skúmanými sú veci *Chronopost SA*¹¹⁶ a *Koldo Gorostiaga*.¹¹⁷

V prvom odvolacom bode spoločnosť *Chronopost SA* argumentovala porušením práva na spravodlivý proces, a to síce porušením **práva na nezávislého a nestranného sudcu**. Táto procesná vada mala spočívať v nesprávnom zložení Súdu prvého stupňa, ktorý vydal napadnutý rozsudok. Sudca spravodajca v rozhodovacej komore, ktorá vydala napadnutý rozsudok, bol predsedom a sudcom spravodajcom v rozhodovacej komore, ktorá predtým vydala rozsudok v tej istej veci (Súdu prvému stupňa bola vec Súdny dvorom vrátená, tzn. prebiehali pred ním dve konania vo veci). V tejto veci sa nebolo možné odvolávať na všeobecné zásady právne ani ústavné tradície spoločné členským štátom. Súdny dvor zistil, že naozaj došlo k zdvojeniu účasti na rozhodovaní v tej istej veci. Nepreukázalo sa však, že by táto skutočnosť bola dôvodom nestrannosti, keďže sudca spravodajca sám nevytvára rozhodnutie, pretože to sa deje na kolegiálnej úrovni. Požiadavka nestrannosti v sebe zahrňuje dva aspekty, subjektívne a objektívne. Súdny dvor judikoval: „*V tomto ohľade nič nenasvedčuje tomu, že vrátenie veci rozhodovaciemu kolégiu zostavenému úplne odlišným spôsobom ako rozhodovacie kolégium, ktorému bolo zverené prvé preskúmanie veci, musí a môže byť v rámci práva Spoločenstva považované za všeobecnú povinnosť.*“¹¹⁸ A zároveň „*skutočnosť, že tomu istému sudcovi, ktorý je členom dvoch po sebe nasledujúcich rozhodovacích zložení sú zverené úlohy sudcu spravodajcu, nemá sama o sebe vplyv na posúdenie požiadavky nestrannosti, pretože keďže funkcie sú vykonávané v kolegiálnom zložení*“.¹¹⁹ Vec takejto povahy musí súd preskúmať ex offio a to v každom štádiu konania.

Nezávislosť a nestrannosť súdu sa riešila i v rozhodnutí vo veci *Koldo Gorostiaga*. V podanom odvolaní sa bývalý poslanec Európskeho parlamentu podobne dožadoval zrušenia prvoinstančného rozhodnutia. Svoje odvolanie opieral, medzi inými, aj o porušenie práva na nezávislý a nestranný súd, taktiež z dôvodu opakovanej účasti rovnakého sudcu na

¹¹⁶ Rozsudok zo dňa 1. júla 2008, *Chronopost SA and La Poste v. Union française de l'express (UFEX) and Others*, Spojené veci C - 341/06 P a C - 342/06 P, ECR 2008, s. I - 04777.

¹¹⁷ Rozsudok zo dňa 19. februára 2009, *Koldo Gorostiaga Atxalandabaso v. European Parliament*, C - 308/07 P, ECR 2009, s. I - 01059.

¹¹⁸ Rozsudok zo dňa 1. júla 2008, *Chronopost SA and La Poste v. Union française de l'express (UFEX) and Others*, Spojené veci C - 341/06 P a C - 342/06 P, ECR 2008, s. I - 04777, bod 57.

¹¹⁹ Tamtiež, bod 53.

rozhodovaní vo veci. Súdny dvor využil argumentáciu veci *Chronopost SA*, a tento odvolací dôvod uznal za neopodstatnený.

3.4 Primeraná dĺžka konania

Jedným z atribútov požiadavky na spravodlivosť konania je nevyhnutne aj jeho primeraná dĺžka. Pred ESD porušenie tohto práva slúžilo najmä ako odvolací dôvod. V rámci rozhodovania o primeranosti si Súdny dvor vypomáhal rozhodnutiami ESLEP, pričom požiadavky uspošobil jedinečnosti komunitárneho práva.

K pochopeniu porušenia práva na primeranú lehotu môže slúžiť rozsudok vo veci *Baustahlgewebe GmbH*.¹²⁰ Rovnomenná spoločnosť tvrdila, že proces pred Súdom prvého stupňa, ktorý trval 5 rokov a 6 mesiacov, bol neprimerane dlhý. Súdny dvor stanovil obecné kritéria na posudzovanie primeranosti dĺžky konania, ktorými sú „význam veci pred dotknutú osobu a jej zložitosť, to, ako spolupracujú zúčastnené strany, a správanie žalobcu a príslušných orgánov“.¹²¹ Tento spor bol zvlášť komplikovaný, preto Súdny dvor pochybenie nekonštatoval.

Primeranú dĺžku konania ďalej Súdny dvor riešil roku 2009 vo spojených veciach *P Bolloré SA*.¹²² Tri spoločnosti podali odvolanie proti rozhodnutiu Súdu prvého stupňa o zamietnutí žalôb o zrušení rozhodnutia Komisie, ktoré spoločnostiam uložilo pokuty vo vysokej výške. Štvrtý odvolací bod sa opieral o porušenie práva na spravodlivý proces vzhľadom na dĺžku konania, keďže konanie pred Súdom prvého stupňa trvalo 5 rokov. Súdny dvor na základe predošlej judikatúry doplnil, že **zoznam kritérií** (teda význam veci, dôležitosť a spolupráca subjektov) **nie je vyčerpávajúci**, a „posúdenie primeranosti lehoty *nevyžaduje systematické preskúmanie okolností prípadu vo vzťahu ku každému kritériu, pokiaľ sa dĺžka konania javí odôvodnená aspoň vo vzťahu k jednému*“¹²³. V tomto prípade Súdny dvor opäť konštatoval, že lehota k vyriešeniu veci bola vzhľadom na komplikovanosť primeraná.

¹²⁰ Rozsudok zo dňa 17. decembra 1998, *Baustahlgewebe GmbH v. Commission of the European Communities*, C - 185/95 P, ECR 1998, I - 08417.

¹²¹ Tamtiež, bod 29.

¹²² Rozsudok zo dňa 3. septembra 2009, *Papierfabrik August Koehler AG, Bolloré SA and Distribuidora Vizcaina de Papeles SL v. Commission of the European Communities*, Spojené veci C - 322/07 P, C - 327/07 P a C - 338/07, ECR 2009, s. I - 07191.

¹²³ Tamtiež, bod 145.

3.5 Právna pomoc

Právo na právnu pomoc má za cieľ uľahčovať prístup k spravodlivosti. Podstatou sú viaceré aspekty, medzi inými i právo na pomoc advokáta ale i právo na finančnú podporu v prípade, že by si strana nemohla dovoliť uplatniť svoje práva pred súdom. Nasledujúce vybrané judikáty umožňujú nahliadnuť do systému, akým ESD hodnotil právo na právnu pomoc.

V rozhodnutí *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH*¹²⁴ bola meritom veci pomoc poskytnutá právnickým osobám pri nesení trov konania. Nemecká spoločnosť DEB plánovala podať žalobu o náhradu škody proti Spolkovej republike Nemecko. Spoločnosť DEB deklarovala, že nemá dostatočné finančné prostriedky k tomu, aby mohla zložiť zálohu na trovy konania. Zároveň nemala finančné prostriedky na povinné zastúpenie advokátom. Vnútroštátny súd sa obrátil na Súdny dvor s otázkou, či v danom prípade nespôsobuje neposkytnutá právna pomoc rozpor so zásadami efektivity a zodpovednosti štátu. Dotknutá strana by tak nemala možnosť podať žalobu o náhradu škody vyplývajúcu z práva EÚ. Súdny dvor v odpovedi na otázku garantoval: „*Pokiaľ ide o základné práva, treba od nadobudnutia účinnosti Lisabonskej zmluvy zohľadniť Chartu [...]*“¹²⁵ K interpretácii právnej pomoci právnickým osobám: „*Pokiaľ ide osobitne o čl. 47 odst. 3 Charty, [...] neupresňuje, či musí byť táto pomoc poskytnutá právnickej osobe ani povahu nákladov, ktoré zahŕňa.*“¹²⁶

Výrok rozsudku znel: „*Zásada účinnej súdnej ochrany, ako je stanovená v Čl. 47 Charty [...] sa má vykladať v tom zmysle, že nie je vylúčené, aby sa jej dovoľovali právnické osoby, a pomoc poskytnutá na základe tejto zásady môže zahŕňať najmä oslobodenie od platenia preddavku na trovy konania a/alebo zastupovanie advokátom.*“¹²⁷ Podmienky, legitímny cieľ a zásada proporcionality tak, aby nepredstavovali obmedzenie k prístupu k spravodlivosti sú kľúčovými oblasťami, ktoré si musia vnútroštátne súdy overiť pri rozhodovaní o poskytnutí právnej pomoci. Pritom musia zohľadniť najmä predmet sporu, možnosť úspechu žalobcu, i jeho možnosti obhajovať sa, prípadne zložitost' procesu.

¹²⁴ Rozsudok zo dňa 22. decembra 2010, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH v. Bundesrepublik Deutschland*, C - 279/09, ECR 2010, s. I - 13849.

¹²⁵ Tamtiež, bod 30.

¹²⁶ Tamtiež.

¹²⁷ Tamtiež, bod 36.

Vo veci *Edwards a Pallikaropoulos*¹²⁸ odpovedal Súdny dvor na požiadavku „*nie nedostupne drahých trov súdneho konania*“. Prejudiciálne konanie sa v tejto komplikovanej veci zaoberalo právom na prístup k spravodlivosti v oblasti životného prostredia. Vnútroštátny súd sa pýtal na výklad smernice č. 85/337¹²⁹ o posudzovaní vplyvov určitých verejných a súkromných projektov na životné prostredie, podľa ktorej súdne konania v jej pôsobnosti nemôžu byť nedostupne drahé. Ďalej sa pýtal, akú mieru voľnosti má vnútroštátny súd pri rozhodovaní o trovách súdneho konania v tomto prípade, a aké má pri rozhodovaní uplatňovať kritériá. O zamedzení prístupu k spravodlivosti pre nedostupne drahé trovy súdneho konania sa Súdny dvor určil, že nedostupne drahá povaha konania musí byť posudzovaná z hľadiska celkovej výšky trov, ktoré účastník znáša. Osoby, na ktoré sa tieto požiadavky vzťahujú, musia mať zaručený prístup k spravodlivosti, tak, aby im bolo umožnené podať návrh na začatie súdneho konania alebo pokračovať v účasti v takomto konaní, pri zohľadnení finančnej záťaže, ktorú by pre osoby spor predstavoval. Súd, ktorý o tom rozhoduje musí zohľadniť záujem osoby a všeobecný záujem spojený s ochranou životného prostredia.

¹²⁸ Rozsudok zo dňa 11. apríla 2013, *The Queen, on the application of David Edwards and Lilian Pallikaropoulos v. Environment Agency and Others*, C - 260/11, doposiaľ nepublikované.

¹²⁹ Smernica Rady č. 85/337 ES zo dňa 27. júna 1985 o vyhodnocovaní vplyvov určitých verejných a súkromných projektov na životné prostredie. Úr. vest. L 175, 5. júla 1985, s. 0040 - 0080.

4 Garancie obvineného vo svetle judikatúry ESD

Všeobecné garancie spravodlivého procesu dopĺňajú požiadavky spravodlivého trestného konania. Osoba obvinená sa na úrovni práva EÚ chápe vo dvoch rovinách. Dôležité procesné záruky **v rámci hospodárskej súťaže** sa v judikatúre ESD formovali prirodzenou cestou, a plne odrážajú charakter práva EÚ. Pri vyšetrowaní a riešení prípadov Komisiou sa nevyhnutne musia chrániť záruky prezumpcie nevinoty a zákazu dvojitého trestania. Procesné záruky osoby obvinenej **v trestnom konaní**, sa v EÚ spájajú od počiatku s otázkou bezpečnosti a vzájomnej spolupráce medzi členskými štátmi. Do popredia sa dostáva spolupráca pri vzájomnom uznávaní a výkone trestných rozhodnutí.¹³⁰

Rozhodnutia ESD okrem toho v niektorých prípadoch „narazili“ na interpretáciu dodržiavania požiadavky práva na spravodlivý proces v trestnom konaní v rámci výkladu voľného pohybu osôb. Ako príklad môžu slúžiť veci *Mutsch*,¹³¹ alebo *Bickel a Franz*,¹³² v ktorých sa riešila otázka, či je možné na základe komunitárnych noriem uplatniť právo používať materinský jazyk z trestnom konaní vedenom v inom členskom štáte. Súdny dvor uznal, že vnútroštátna norma, ktorá neumožňuje realizáciu práva jednať v trestnom konaní v materinskom jazyku, je v rozpore s komunitárnou úpravou.¹³³

Ochranu procesných záruk osoby obvinenej poskytovanú v rámci hospodárskej súťaže, ako i ochranu trestnoprávneho charakteru som sa rozhodla spojiť do jednej kapitoly, pretože majú rovnaký význam a ich podstata je podobná.

4.1 Prezumpcia nevinoty

Prezumpcia nevinoty znamená, že pokiaľ vina nebola preukázaná zákonným spôsobom, nedá sa na toho, voči ktorému obvinenie smeruje, hľadiť, ako by bol vinný. V práve EÚ sa pôvodne sformovala ako garancia spravodlivého správneho postupu.

¹³⁰ Zrov. RADA EURÓPSKEJ ÚNIE. *Uznesenie Rady zo dňa 30. novembra 2009, o pláne na posilnenie procesných práv osôb podozrivých alebo obvinených osôb v trestnom konaní*, 4. december 2009 [cit. 2. júla 2013]. Dostupné na <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:295:0001:0003:sk:PDF>.

¹³¹ Rozsudok zo dňa 11. júla 1985, *Criminal proceedings against Robert Heinrich Maria Mutsch*, 137/84, ECR 1985, s. 02681.

¹³² Rozsudok zo dňa 24. novembra 1998, *Criminal proceedings against Horst Otto Bickel and Ulrich Franz*, C - 274/96, ECR 1998, s. I - 07637.

¹³³ KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo. Mechanizmy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 354 – 358.

K prvým rozhodnutiam, kde Súdny dvor vyslovil povinnosť rešpektovať prezumpciu neviny, zaradujem rozhodnutie o odvolaní vo veci **Hüls**.¹³⁴ Pôvodný spor sa týkal rozhodnutia Komisie o porušovaní hospodárskej súťaže. V rozhodnutí Súdneho dvora sa v odôvodnení uvádza, že: „[...] *Prezumpcia neviny, ako vyplýva najmä z čl. 6 ods. 2 Európskeho dohovoru [...], patrí medzi základné práva, ktoré podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora, okrem iného potvrdenej v preambule Jednotného európskeho aktu a v čl. 6 odst. 2 ZEÚ, sú v právnom poriadku Spoločenstva chránené.*“¹³⁵ Zároveň stanovil, že zásada prezumpcie neviny musí byť chránená v každom konaní o porušení hospodárskej súťaže, ktoré môže vyústiť v uložení pokuty alebo penále.

V spore **Sumitomo a ďalší**¹³⁶ sa žalobcovia domáhali zrušenia určitých konkrétnych bodov rozhodnutia Komisie. V predmetnom rozhodnutí Komisia označila žalobcov za zodpovedných z porušovania pravidiel hospodárskej súťaže, ale neuložila im pokuty, nakoľko nárok na ich uloženie bol už premlčaný. Žalobcovia namietali rozpor s ustálenou judikatúrou ESĽP, ako i čl. 48 Charty, ktoré garantujú ochranu prezumpcie neviny. Súd prvého stupňa skonštatoval, že prezumpcia neviny nebráni v neskoršiemu prehlásení osoby za vinnú, i keď nárok na uloženie pokuty bol premlčaný. Musí byť pritom splnená podmienka, že konanie akceptovalo požiadavku práva na obhajobu pre dotknuté strany. Komisia v tomto prípade neporušila záruku prezumpcie neviny, pretože žalobcovia sa v priebehu konania mali možnosť vyjadriť ku všetkým vzneseným obvineniam a bolo im umožnené prednášať ku všetkým bodom obvinenia svoje námietky. Súd napokon žalobe vyhovel, ale v inom merite.¹³⁷

Podobný prípad je rozhodnutie vo veci **Pergan**.¹³⁸ Žalobkyňa sa na Súde prvého stupňa domáhala zrušenia rozhodnutia Komisie, ktorým bola odmietnutá požiadavka pani Pergan na nezverejňovanie akýchkoľvek údajov vzťahujúcich sa k jej osobe. V pôvodnom spore sa totiž jej účasť na predmetných kartelových dohodách premlčala. Komisia v odôvodnení svojho rozhodnutia aj napriek tomu naďalej uvádzala identifikačné údaje o

¹³⁴ Rozsudok zo dňa 8. júla 1999, *Hüls AG v. Commission of the European Communities*, C - 199/92, ECR 1999, s. I - 04287.

¹³⁵ Tamtiež, bod 149.

¹³⁶ Rozsudok zo dňa 6. októbra 2005, *Sumitomo Chemical Co. Ltd and Sumika Fine Chemicals Co. Ltd v. Commission of the European Communities*, T - 22/02 a T - 23/02, ECR 2005, II - 04065.

¹³⁷ PIROŠÍKOVÁ Marica a kol. *Ľudské práva. Vybrané rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva a súdov Európskych spoločenstiev*. Bratislava: EUROIURIS, 2008, s. 411 – 412.

¹³⁸ Rozsudok zo dňa 12. októbra 2007, *Pergan Hilfsstoffe für industrielle Prozesse GmbH v. Commission of the European Communities*, T - 474/04, ECR 2007, s. II - 04225.

žalobkyni. Súd prvého stupňa dal za pravdu žalobkyni, a potvrdil zásadu prezumpcie nevinu.¹³⁹

So zreteľom na význam tohto dôležitého aspektu **spravodlivého trestného konania** bola v roku 2006 Komisiou vypracovaná Zelená kniha o prezumpcii nevinu,¹⁴⁰ ktorá ponúka pohľad na to, ako zásadu chápe EÚ v rámci vzájomnej spolupráce členských štátov. Podstata vychádza z čl. 6 Európskeho dohovoru a príslušnej judikatúry, ako i čl. 48 Charty. Komisia vysvetľuje, že: „Zvýšenie efektívnosti trestného stíhania prostredníctvom vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí nemôže byť dosiahnutá bez dodržiavania práv.“¹⁴¹

V súvislosti s ochranou prezumpcie nevinu je zaujímavým novší rozsudok vo veci **Rubach**.¹⁴² V prejudiciálnom konaní Súdny dvor vykladal otázku vnútroštátneho poľského súdu smerujúcu na to, akým spôsobom môže obvinená osoba dokázať, v súlade s prezumpciou nevinu, že nadobudla exempláre chránených živočíchov (regulované právom EÚ) legálnou cestou. Súdny dvor vyslovil, že prípustnými sú všetky dôkazné prostriedky podľa procesného práva členského štátu, a osoba má právo využiť ich na podporu prezumpcie nevinu.

4.2 Právo na obhajobu

Súdny dvor rozhodoval o právach obhajoby **v trestnom konaní** v súvislosti s bezpečnosťou, bojom proti kriminalite, praní špinavých peňazí a európskym zatykačom.¹⁴³

Vo veci **Krombach**¹⁴⁴ riešil Súdny dvor predbežné otázky, ktoré vyvstali po tragických udalostiach. Nemeckého občana, pána Krombacha, vo Francúzsku odsúdili za vraždu maloletej obete. V priebehu trestného konania francúzsky súd, v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom, odmietol vypočúť obhajcov v prospech obžalovaného bez toho, aby sa sám dostavil pred súd. Keďže sa pán Krombach pojednávania nemohol zúčastniť osobne, v postupe francúzskeho súdu videl jednoznačné porušenie práva na spravodlivý proces. Nemecký súd zahájil pred Súdnym dvorom konanie o prejudiciálnej otázke, ktorá vznikla v civilnom konaní o náhradu škody pre pozostalých obete. Otázka nemeckého súdu smerovala

¹³⁹ PIROŠÍKOVÁ Marica a kol. *Ludské práva. Vybrané rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva a súdov Európskych spoločností*. Bratislava: EUROIURIS, 2008, s. 413 – 414.

¹⁴⁰ EURÓPSKA KOMISIA. *Zelená kniha o prezumpcii nevinu*, 26. apríla 2006 [cit. 20. júna 2013]. Dostupné na <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/sk/com/2006/com2006_0174sk01.pdf>.

¹⁴¹ Tamtiež.

¹⁴² Rozsudok zo dňa 16. júla 2009, *Criminal proceedings against Tomasz Rubach*, C - 344/08, ECR 2009, s. I - 07033.

¹⁴³ KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. Vyd. 4. Plzeň: Aleš Čeňek, 2011, s. 438.

¹⁴⁴ Rozsudok zo dňa 28. marca 2000, *Dieter Krombach v. André Bammerski*, C - 7/98, ECR 2000, s. I - 01935.

k výkladu, či má vnútroštátny súd členského štátu právomoc odmietnuť vykonanie takého rozhodnutia iného členského štátu, ktoré bolo vydané v rozpore s právnym poriadkom Nemecka najvyššej právnej sily. Súdny dvor pri posudzovaní prípadu skonštatoval: „*Pokiaľ ide o právo na obhajobu [v trestnom konaní], je vhodné poukázať na to, že má výsadné postavenie v organizácii a priebehu spravodlivého procesu a patrí medzi základné práva, ktoré vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty.*“¹⁴⁵ Inšpiráciu čerpal i z judikatúry ESLP, ktorá vykladá právo na obhajobu tak, že síce nie je právom absolútnym, ale obžalovaný ho nestráca len z dôvodu, že nie je prítomný na jednaní.¹⁴⁶ Súdny dvor v tomto prípade zistil absolútne porušenie základného práva Stanovil, že výkon rozhodnutia iného členského štátu v občiansko - právnych veciach možno odmietnuť v tomto prípade, keď predchádzajúce rozhodnutie porušilo elementárne právo na obhajobu v trestnom konaní.

Rozsudok vo veci **Gambazzi**¹⁴⁷ nadväzuje na predchádzajúci prípad, keď konkretizuje oprávnené obmedzenie práva na obhajobu. Na vnútroštátnej úrovni sa v Spojenom kráľovstve riešil spor s medzinárodným prvkom. Žalovaný, pán Gambazzi, spôsobil prierahy v konaní, nakoľko si neplnil súdom uložené povinnosti. Preto ho súd z pojednávania, na ktoré sa riadne dostavil, vylúčil. Následne bolo vydané rozhodnutie, ktorým sa pánovi Gambazzimu ukladala povinnosť k náhrade škody. Pán Gambazzi mal za to, že tento rozsudok nie je v jeho domovskom štáte, v Taliansku, vykonateľný, z dôvodu porušenia jeho základných práv na obhajobu. Súdny dvor zopakoval, že právo na obhajobu môže byť za istých okolností obmedzené. **Obmedzené môže byť v rozsahu, ktorý zodpovedá cieľom obecného záujmu a zároveň nepredstavuje zjavný a neprimeraný zásah do práv.** Spôsobením prierahov pri nesplnení uložených povinností žalovaný stál v ceste sledovanému legitímnemu cieľu. Také bránenie spravodlivosti, ktoré vyústilo k vylúčeniu z pojednávania, môže byť dôvodom obmedzenia práva na obhajobu. Generálna advokátka dokonca označila toto obmedzenie za najvážnejšie obmedzenie práva na obhajobu vôbec.¹⁴⁸ Primeranosť musí posúdiť konkrétny súd v rámci konkrétneho sporu vo veci.

¹⁴⁵ Rozsudok zo dňa 28. marca 2000, *Dieter Krombach v. André Bamberski*, C - 7/98, ECR 2000, s. I – 01935, bod 38.

¹⁴⁶ Tamtiež, bod 39.

¹⁴⁷ Rozsudok zo dňa 2. apríla 2009, *Gambazzi v. DaimlerChrysler Canada Inc. a CIBC Mellon Trust Company*, C - 394/07, ECR 2009, I - 02563.

¹⁴⁸ Stanovisko Generálnej advokátky Juliane Kokott zo dňa 18. decembra 2008. *Gambazzi v. DaimlerChrysler Canada Inc. a CIBC Mellon Trust Company*, C - 394/07, ECR 2009, I - 02563, bod 67.

V oblasti boja proti kriminalite a praniu špinavých peňazí, Súdny dvor riešil vo veci *Ordre des barreaux francophones et germanophone a ďalší*¹⁴⁹ otázku, či má advokát pri výkone svojej profesijnej činnosti povinnosť z vlastného podnetu poskytovať informácie o klientovi zodpovedným orgánom. Súdny dvor sa postavil za advokátov, keď judikoval, že ak by mali povinnosť poskytovať informácie, ktoré sa dozvedeli pri konzultácii s klientom, vážne by to zasahovalo do ich povinnosti riadne hájiť záujmy svojho klienta, čím by bolo porušené právo na spravodlivý proces.

Vo veci *Radu*¹⁵⁰ podal návrh na začatie prejudiciálneho konania rumunský odvolací súd. Otázka vyvstala v konaní týkajúcom sa vykonania štyroch európskych zatykačov vydaných nemeckými orgánmi na rumunského občana, pána C. V. Radua na účely trestného stíhania pre trestné činy lúpeže. C. V. Radu nesúhlasil so svojim vydaním. V rámci konania pred Súdny dvorom na svoju obranu pred vydaním tvrdil, že ustanovenia rámcového rozhodnutia neumožňujú rumunským súdnym orgánom preskúmať, či neboli porušené jeho základné práva, a to práva na spravodlivý proces, prezumpciu neviny a na slobodu, keďže zatykače boli vydané bez toho, aby mu bolo umožnené obhajovať sa, prípadne zvoliť si právneho zástupcu pred vydávajúcim súdom. Súdny dvor vo veci rozhodol naopak tak, že stanovil, aby sa rámcové rozhodnutie o európskom zatykači vykladalo v tom zmysle, že: **„Vykonávajúce súdne orgány nie sú oprávnené odmietnuť vykonať európsky zatykač vydaný na účely trestného stíhania z dôvodu, že vyžiadaná osoba nebola pred vydaním tohto zatykača vypočutá vo vydávajúcom členskom štáte.“**¹⁵¹

Podobnú prejudiciálnu otázku riešil Súdny dvor i vo veci *Melloni*.¹⁵² V tomto prípade však šlo o požiadavku na obnovu konania v prípade, že osoba nebola prítomná pri vynesení odsudzujúceho rozsudku, na základe ktorého bol vydaný európsky zatykač. Súdny dvor judikoval, že vykonávací súd nemôže podriadiť odovzdanie dotknutej osoby podmienke, že členský štát, ktorý vydal zatykač zaručí obnovu súdneho konania v jej prítomnosti. Zo samotného účelu medzištátnej spolupráce by bolo neefektívne, aby vykonávajúci súd podmieňoval vydanie tým, že vec bude znovu rozhodnutá v prítomnosti dotknutej osoby.

¹⁴⁹ Rozsudok zo dňa 26. júna 2007, *Ordre des barreaux francophones et germanophone and Others v. Conseil des ministres*, C - 305/05, ECR 2007, I-05305.

¹⁵⁰ Rozsudok zo dňa 29. januára 2013, *Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Constanța v. Ciprian Vasile Radu*, C - 396/1, doposiaľ nepublikované.

¹⁵¹ Tamtiež, bod 43.

¹⁵² Rozsudok zo dňa 26. februára 2013, *Stefano Melloni v. Ministerio Fiscal*, C - 399/11, doposiaľ nepublikované.

4.3 Ďalšie garancie spravodlivého procesu

Zásada zákonnosti trestných činov a trestov bola potvrdená vo veci *Advocaten voor de Wereld*.¹⁵³ Z výkladu Súdneho dvora vyplýva nutnosť zákonného určenia podmienok trestnosti tak, aby sa subjekt s určitosťou dozvedel o všetkých okolnostiach, ktoré zakladajú jeho trestnoprávnu zodpovednosť.

Zásada ne bis in idem sa posudzuje rozdielne v závislosti na predmetnom konaní. V rámci **trestného konania** Súdny dvor konštatoval, že zákaz dvojitého trestania si vyžaduje rovnakosť toho istého činu, (nie druhu deliktu), a totožnosť právom chráneného záujmu.¹⁵⁴ V rámci **hospodárskej súťaže** sa vyžaduje trojitá totožnosť, a to totožnosť skutku, páchatel'a a chráneného právneho záujmu.¹⁵⁵

Z rozsiahlej judikatúry som sa za všetky rozhodla vybrať spor *Åkerberg Fransson*.¹⁵⁶ V prejudiciálnom konaní, začatom na návrh švédskeho vnútroštátneho súdu, sa riešila otázka dvojitého trestania. Pán Fransson sa dopúšťal v rokoch 2004 a 2005 daňových únikov. Za tieto dva roky mu bola uložená správna pokuta vo forme daňového doplatku. Zároveň bolo voči nemu zahájené trestné konanie, majúce základ v tom istom skutku. Prvou nejasnosťou, ktorej musel Súdny dvor čeliť, bola otázka jeho právomoci v zmysle odst. 1 čl. 51 Charty, nakoľko v tomto prípade šlo jasne o záležitosť vnútroštátnej povahy. Súd musel posudzovať, či štát vykonával v rámci sankčnej právomoci právo EÚ. Ďalšou podstatnou otázkou, bola ochrana zásady *ne bis in idem* v práve EÚ. Vnútroštátny súd spájal zákaz dvojitého trestania za ten istý skutok so zárukou v Európskom dohovore a s judikatúrou ESJP. V tomto prípade by došlo k preneseniu zodpovednosti záruky *ne bis in idem* z členského štátu na EÚ. Generálny advokát Pedro Cruz Villalón zastával vo svojom stanovisku názor, že Súdny dvor nemá právomoc rozhodovať o prejudiciálnej otázke, pretože v tomto prípade nedošlo k presunu záruk na EÚ. Právo EÚ ukladá štátom len povinnosť účinného výberu DPH, nie proces sankcionovania. Členské štáty musia teda samé posudzovať, či došlo k porušeniu zásady *ne bis in idem* na základe svojich vlastných

¹⁵³ Rozsudok zo dňa 3. mája 2007, *Advocaten voor de Wereld VZW v. Leden van de Ministerraad*, C – 303/05, ECR 2007, s. I – 03633.

¹⁵⁴ Vid' Rozsudok zo dňa 9. marca 2006, *Criminal proceedings against Leopold Henri Van Esbroeck*, C - 436/04, ECR 2006, s. I - 02333, bod 36.

¹⁵⁵ Vid' Rozsudok zo dňa 7. januára 2004, *Aalborg Portland A/S a ďalší v. Commission*, Spojené veci C - 204/00 a ďalšie, ECR 2004, s. I - 00123, bod 338.

¹⁵⁶ Rozsudok zo dňa 26. februára 2013, *Åklagaren v. Hansovi Åkerbergovi Franssonovi*, C - 617/10, ECR 2013, zatiaľ nepublikované.

vnútroštátnych predpisov.¹⁵⁷ Problematická je i asymetria ochrany samotného práva. V rámci Európskeho dohovoru je zakotvená v čl. 4 Protokolu 7, ktorý dovtedy neratifikovali všetky členské štáty, práve v súvislosti s otázkami zdvojenia administratívnych a trestných sankcií. Vývoj judikatúry ESLP vypovedá v neprospech ukladania trestnej a správnej sankcie za ten istý skutok. Naopak, takéto dvojité trestanie je v praxi členských štátov bežné.¹⁵⁸ Súdny dvor odpovedal na otázky nasledovne. Právo EÚ neupravuje vnútroštátnu zlučiteľnosť s Európskym dohovorom a ani nestanovuje dôsledky ich právneho rozporu. Čl. 50 Charty a zásada *ne bis in idem* nebráni členským štátom uložiť za to isté konanie spočívajúce v nesplnení povinnosti podať daňové priznanie, daňovú, a následne trestnú sankciu, pokiaľ prvá sankcia nemá trestnú povahu. Overenie týchto podmienok náleží vnútroštátnemu súdu.

¹⁵⁷ Stanovisko Generálneho advokáta Pedra Cruz Villalóna zo dňa 12. júna 2012. *Åklagaren v. Hansovi Åkerbergovi Franssonovi*, C- 617/10, ECR 2013, zatiaľ nepublikované, bod 62.

¹⁵⁸ Zrov. čl. 52 Charty.

5 Vplyv na vnútroštátne právo vo vybranej problematike

Právo na spravodlivý proces a účinnú súdnu ochranu zaručené právom EÚ dopadá na národné právo vo viacerých smeroch. Táto kapitola analyzuje účinky všeobecných zásad právnych, ako i účinky Charty na vnútroštátnej úrovni. V predkladaných prípadoch sa ďalej zameriava na vybraný výklad ÚS ČR vzhľadom na garancie práva na spravodlivý proces a právo EÚ. Konečne kapitola pojednáva o vnútroštátnom procesnom práve, ktoré sa prispôsobuje požiadavkám práva unijného.

5.1 Účinky všeobecných zásad právnych

V prípade, že právny akt EÚ vykazuje predpokladané vlastnosti priameho účinku, má jednotlivec možnosť domáhať sa ho pred vnútroštátnymi súdmi členských štátov.¹⁵⁹

Pri analýze rôznorodých prameňov práva EÚ prichádzame k polemike, či aj samotné všeobecné zásady právne môžu zakladať práva a povinnosti jednotlivcovi na vnútroštátnej úrovni. S určitosťou splňujú dva znaky priameho účinku, nakoľko nevyžadujú implementáciu a splňujú podmienku nepodmienenosti.¹⁶⁰ Judikatúra ESD potvrdila (v súvislosti so zásadou zákazu diskriminácie na základe veku), že tieto zásady majú priamy účinok a to v oblasti pôsobnosti práva EÚ, pričom táto pôsobnosť musí byť založená konkrétnou normou práva EÚ.¹⁶¹ Z pohľadu ich prirodzenej povahy, by priamy účinok mali mať práve všeobecné zásady právne s povahou procesných záruk, ktoré sa uplatnia pri prístupe k spravodlivosti.¹⁶² Stehlík¹⁶³ dopĺňa, že priamy účinok všeobecných zásad právnych sa zreteľne prejavuje najmä v súvislosti s vnútroštátnymi procesnými predpismi. Ďalšia interpretácia a vývoj budú záležať od ESD.

Nepriamy účinok všeobecných zásad právnych, teda povinnosť eurokonformného výkladu vnútroštátneho práva, sa rovnako predpokladá.¹⁶⁴ Pri presadzovaní práva na spravodlivý proces a zásady účinnej súdnej ochrany sa javí ako prirodzený.

¹⁵⁹ Týmito požiadavkami sú: a) konkrétne a jednoznačné vymedzenie b) bezpodmienečnosť c) nevyžadovanie ďalšej implementácie d) vylúčenie voľnej úvahy pre členské štáty a orgány EÚ. Zrov. Rozsudok zo dňa 5. februára 1963, *NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastingen*, 26/62, ECR 1963, s. 00003.

¹⁶⁰ BOBEK, Michal a kol. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 102 – 104.

¹⁶¹ HAMULÁK, Ondřej, STEHLÍK, Václav. *Praktikum práva Evropské unie. Ústavní základy a soudnictví*. Praha: Leges, 2011, s. 96.

¹⁶² BOBEK, Michal a kol. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 102 – 104.

¹⁶³ STEHLÍK, Václav. *Aplikace národních procesních předpisů v kontextu práva Evropské unie*. Praha: Leges, 2012, s. 12.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 17.

5.2 Účinky Charty

Vzhľadom na garanciu procesnej spravodlivosti je nutné zaoberať sa efektivitou uplatňovania príslušných ustanovení Charty na vnútroštátnej úrovni. Podmienky nachádzame predovšetkým medzi jej záverečnými výkladovými ustanoveniami. Podľa čl. 51 odst. 1 Charty môžu byť základne práva nárokované aj proti členským štátom „výhradne ak uplatňujú právo EÚ“.¹⁶⁵ Toto pravidlo sa vzťahuje na všetky vnútroštátne verejné orgány a subjekty (ústredné, regionálne i miestne) ak realizujú právo EÚ.¹⁶⁶ Obecne to znamená, že Chartou sa členské štáty a ich orgány musia riadiť len vtedy, ak vykladajú alebo aplikujú priamo aplikovateľné unijné akty (typicky nariadenia) alebo ak implementujú alebo transponujú priamo neaplikovateľné akty (najmä smernice) do vnútroštátneho práva.¹⁶⁷

Pri skúmaní dodržania podmienok priameho účinku nutných k bezprostrednej pôsobnosti aktov unijného práva, je vzhľadom na jasnú povahu ustanovení čl. 47 – 50 Charty možné dospieť k záveru, že všetky procesné garancie upravené v hlave VI. Charty patria medzi základné práva s priamym účinkom a jednotliviec sa ich môže dovolávať.¹⁶⁸

5.3 ÚS ČR a právo na spravodlivý proces (v súvislosti s právom EÚ)

Vplyv, účinky a postavenie práva EÚ v českom právnom systéme posudzuje na najvyššom stupni ÚS. V súvislosti s účelom tejto práce sa budem zaoberať rozhodnutiami ÚS, ktoré majú súvis s právom na spravodlivý proces a právom EÚ.

Prvá súvisiaca vec sa týkala dôkazného bremena v antidiskriminačných sporoch v civilnom súdnom konaní.¹⁶⁹ Krajský súd podal k ÚS návrh na zrušenie § 133a odst. 2 OSŘ. Ustanovenie pojednávalo o dôkaznom bremene prenesenom v diskriminačných sporoch na žalovaného. Účelom ustanovenia je ochrana žalobcu s postavením slabšej strany pred diskrimináciou na základe rasy alebo etnického pôvodu. Súd uvedené skutočnosti považuje za preukázané, pokiaľ v konaní nevyjde najavo opak. Krajský súd, ktorý podal návrh, mal za to, že toto ustanovenie porušuje čl. 6 Európskeho dohovoru a čl. 36 a 37 odst. 3 Listiny základných práv a slobôd (ďalej len „Listina“), pretože porušuje princíp rovnosti účastníkov súdneho konania. Ustanovenie bolo do OSŘ vložené novelou, zákonom č. 151/2002 Sb., ako výsledok transpozície smernice do národného práva. ÚS v tomto prípade posudzoval

¹⁶⁵ Téma si vyžaduje podrobnejšie rozpracovanie. Problém nastáva pri výklade toho, čo všetko presne spadá do sféry uplatňovania práva EÚ. Zrov. podkapitolu 4.3 a judikát *Åkerberg Fransson*.

¹⁶⁶ SYLLOVÁ, Jindřiška a kol. *Lisabonská zmluva...*, s. 1183.

¹⁶⁷ KRÁL, Richard. Článek 53 Charty základních práv EU. *Právní forum*. 2004, roč. 1, č. 7, s. 261 - 262.

¹⁶⁸ ŠTURMA, Pavel. Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 7 - 8, s. 25.

¹⁶⁹ Nález ÚS zo dňa 26. apríla 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.

legitímny cieľ ustanovenia (jeho zaradenie do českého právneho poriadku bolo dodržaním záväzku ČR ako členského štátu EÚ), a primeraný vzťah medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom. Z jeho analýzy vyplynulo, že úprava § 133a odst. 2 OSŘ je na hranici súladu s čl. 6 Európskeho dohovoru, avšak je legitímne odôvodniteľná, nakoľko v konečnom dôsledku leží bremeno tvrdenia i bremeno dôkazné i na žalobcovi, pričom nie sú nevyvrátiteľné. V závere ÚS vyjadril apel na zákonodarcu, aby pri transpozícii smerníc práva EÚ postupoval s väčšou obozretnosťou.

Ďalším skúmaným môže byť nález ÚS¹⁷⁰ vo veci úhrady liečiv z verejného zdravotného poistenia. Navrhovatelia sa domnievali, že česká právna úprava neumožňuje dotknutým osobám hájiť sa v správnom konaní, čím porušuje právo na účinnú súdnu ochranu. Presne tento typ sporu riešil i Súdny dvor v rámci konaní o žalobe pre porušenie povinnosti v spomínanej veci *Komisija v. Rakúsko*.¹⁷¹ ÚS potvrdil rozpor s čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny, a napadnuté ustanovenie zrušil.

Z pohľadu tejto práce sú najzaujímavejšie rozhodnutia ÚS so vzťahom ku povinnosti vnútroštátnych súdov predložiť predbežnú otázku Súdnemu dvoru. Pred ÚS sa sťažnosti s danou materiou prejednávajú opakovane.¹⁷² ÚS uznesením zo dňa 11. marca 2008¹⁷³ zamietol prvú zo sťažností ako zjavne neopodstatnenú. Sťažovateľ namietal porušenie práva na spravodlivý proces, ktorého sa mali dopustiť správne súdy, nakoľko jednali v rozpore s vtedy platným čl. 234 ZES, keď Súdnemu dvoru nepredložili prejudiciálnu otázku, aj napriek tomu, že to sťažovateľ navrhoval. ÚS odôvodnil zamietnutie sťažnosti tým, že posúdenie, či predbežná otázka musí byť predložená, je záležitosťou európskeho práva, nie otázkou ústavnosti. Vnútroštátny súd by sa dopustil porušenia práva na spravodlivý proces v prípade, keby sa s návrhom o predloženie nijako nezaoberal. V tomto prípade k porušeniu nedošlo, pretože rozhodnutia súdov boli správne odôvodnené.

Nález,¹⁷⁴ ktorý potvrdil porušenie práva na spravodlivý proces spôsobené nepredložením prejudiciálnej otázky k Súdnemu dvoru, odpovedal na ústavnú sťažnosť predloženú výrobcom liečiv. V tomto prípade odmietol predložiť predbežnú otázku Najvyšší správny súd, v čom sťažovateľ videl porušenie jeho práva na zákonného sudcu. ÚS konštatoval, že nie je v jeho právomoci vykladať komunitárne právo. Aj napriek tomu však musí dohliadať na aplikáciu, tvorbu a interpretáciu vnútroštátneho práva, ak sú viazané na komunitárne právo. Oba

¹⁷⁰ Nález ÚS zo dňa 16. januára 2007, sp. zn. Pl. ÚS 36/05.

¹⁷¹ Rozsudok zo dňa 27. novembra 2001, *Komisija v. Rakúsko*, C - 424/99, ECR 2001, s. I - 09285.

¹⁷² Z novších zrov. napr. Nález ÚS zo dňa 20. septembra 2012, sp. zn. II. ÚS 2504/10.

¹⁷³ Uznesenie ÚS zo dňa 11. marca 2008, sp. zn. IV. ÚS 2435/07.

¹⁷⁴ Nález ÚS zo dňa 8. januára 2009, sp. zn. II. ÚS 1009/08.

najvyššie súdy obecnej sústavy (tzn. Najvyšší súd a Najvyšší správny súd) majú v prípade, že proti ich rozhodnutiu neexistuje opravný prostriedok, povinnosť obrátiť sa na Súdny dvor a predložiť predbežnú otázku. V prípade svojoľnej nečinnosti v podobe nepredloženia prejudiciálnej otázky pri aplikácii komunitárneho práva zo strany najvyšších sudov, dochádza k porušeniu jednotlivcovho práva na zákonného sudcu. Z vysvetlenia ÚS vyplýva, že: „[...] *Za výkon svévole považuje i takéto jednaní soudu poslední instance [...], které zcela opomene položit si otázku, zda by měl soud vznést předběžnou otázku [...], a její nepoložení řádně neodůvodní včetně posouzení výjimek [...], jde o případ, kdy soud nebere vůbec v potaz pro něj závaznou existenci kogentní úpravy obsažené v čl. 234[...]. Pouhý názor soudu, že výklad daného problému považuje za zřejmý, nelze za řádné odůvodnění považovat [...].*“¹⁷⁵ V postupe Najvyššieho správneho súdu zistil ÚS pochybenie a porušenie práva, nakoľko súd dostatočne neodôvodnil nezaobranie sa námietkou sťažovateľa, a rozhodnutie zrušil.

5.4 Vnútroštátne procesné právo

V rámci procesného práva na vnútroštátnej úrovni existuje inštitút *procesnej autonómie*, ktorý znamená, že výlučne štát sám upravuje procedurálne postupy pred vnútroštátnymi súdmi. Povaha práva EÚ však nevyhnutne zasahuje aj do tejto sféry. Presahovanie práva EÚ do procesnej vnútroštátnej roviny je najviac viditeľné v oblasti justičnej spolupráce medzi členskými štátmi, v rámci ktorej existuje značné množstvo unijných procesných nariadení, smerníc či rámcových rozhodnutí upravujúcich konkrétne požiadavky na spravodlivý priebeh konania. Aplikácia je úlohou členských štátov, a to najmä sudcov pri riešení jednotlivých konkrétnych prípadov.¹⁷⁶ Sekundárna legislatíva významným spôsobom určuje, ako sú v rámci konkrétnych procesných inštitútov chránené práva spravodlivého konania. Právny základ majú tieto ustanovenia v hlave V. časti 3 ZFEÚ.¹⁷⁷ Akty sekundárnej legislatívy v procesnej oblasti typicky upravujú otázky medzinárodnej súdnej príslušnosti, uznávanie a výkon rozhodnutí členských štátov, podmienky dokazovania či doručovanie písomností. Samostatne sú rozdelené na akty spolupráce v civilných veciach a trestných veciach, pričom majú prevažne povahu aktov technickej povahy. Prevládajú nariadenia a smernice s povahou medzinárodného práva súkromného.¹⁷⁸ Samostatná úprava dotkla i jednotlivých procesných

¹⁷⁵ Nález ÚS zo dňa 8. januára 2009, sp. zn. II. ÚS 1009/08, bod 23.

¹⁷⁶ BONČKOVÁ Helena, ŽONDRA Milan. Aplikace práva EU členskými soudy v soukromnoprávních věcech v letech 2004- 2008. Část I. Obecné zásady. *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 2, s. 52 - 53.

¹⁷⁷ Čl. 81 a 82 ZFEÚ.

¹⁷⁸ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1393/2007 ES zo dňa 13. novembra 2007 o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností v občianskych a obchodných veciach v členských štátoch (doručovanie písomností) a o zrušení nariadenia Rady č. 1348/2000 ES. Úr. vest. L 324, 10. decembra 2007, s. 79 - 120., Rámcové

inštitútov, akými sú európsky exekučný titul či európsky platobný rozkaz. Okrem nich existuje aj množstvo materiálne rôznorodých aktov, v rámci ktorých nachádzame úpravu záruk procesnej povahy.¹⁷⁹

Právo EÚ má taktiež nutný dopad na postupný proces harmonizácie jednotlivých aspektov súdneho konania v rámci národných procesných predpisov. Problematická otázka nastáva v prípade, keď právo EÚ samo, prípadne ani judikatúra ESD nestanovia zvláštne procesné inštitúty, a predsa pred vnútroštátnymi súdmi vyvstáva nutnosť prispôbenia procesných predpisov unijnému právu. Príkladom procesného rámca uplatňovania práva EÚ pred súdmi členských štátov je (spolu so zásadou efektivity a rovnocennosti) problematika vydávania predbežných opatrení vnútroštátnymi súdmi, otázka obnovy konania, procesných lehôt, či aplikácia práva EÚ súdmi ex offo.¹⁸⁰

rozhodnutie Rady č. 2002/584 SVV zo dňa 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi. Úr. vest. L 190, 18. júla 2002, s. 0001 - 0020.

¹⁷⁹ Zrov. Smernicu Európskeho parlamentu a Rady č. 2004/38 ES zo dňa 29. apríla 2004 o práve občanov únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov. Úr. vest. L 158, 30. apríla 2004, s. 0077 – 0123, čl. 31.

¹⁸⁰ S ohľadom na obmedzenie rozsahu práce sa tejto samostatnej téme nie je možné venovať detailne. Viac informácií napr. BOBEK, Michal a kol. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 240 – 271.

6 Vývoj *de lege ferenda*

Vývoj ochrany práva na spravodlivý proces v práve EÚ *de lege ferenda* bude ovplyvnený najmä plánovaným prístupom EÚ k Európskemu dohovoru. EÚ sa po právnej stránke postaví na roveň 47 štátom Rady Európy vedľa všetkých členských štátov. EÚ sa ako subjekt s medzinárodnou subjektivitou dobrovoľne podriadi súdnej kontrole ESĽP. Systém zrealizovania prístúpenia je v praxi nesmierne zložitý. Dohoda o prístúpení napríklad musí zaistiť mechanizmy podávania žalôb nečlenskými štátmi alebo jednotlivcami, s ohľadom na ich správne adresovanie, a to buď voči štátu, alebo voči EÚ, ako i požiadavku zaistenia reprezentantov EÚ v sústave ESĽP a otázka právomoci inštitúcií EÚ.¹⁸¹

V rámci prístúpenia sa taktiež vytvára otázka, či prístúpenie k Európskemu dohovoru automaticky znamená i prístúpenie k jeho protokolom. Odpoveď obsahuje čl. 2 Protokolu 8 k zmluvám, ktorý hovorí, že dohoda o prístúpení „*musí zaručiť, že žiadnym z jej ustanovení nebude dotknuté osobitné postavenie členských štátov s ohľadom na Európsky dohovor a najmä na jeho Protokoly, na opatrenia prijaté členskými štátmi na odchýlenie sa od Európskeho dohovoru [...]*“.¹⁸² Z daného vyplýva, že akúkoľvek výnimku si konkrétny štát vyjednal, nemení to jeho postavenie ani po prístupe EÚ. Naopak, prístup EÚ k protokolom je vecou politickej debaty. Predpokladá sa prístup k Protokolom 1 a 6, nakoľko sú nimi viazané všetky členské štáty. Európsky parlament navrhol prístúpenie ku všetkým protokolom, ktoré obsahovo súhlasia s Chartou.¹⁸³ Prístúpenie k Protokolu č. 7, upravujúceho mimo iné i zásadu *ne bis in idem* sa nepredpokladá.¹⁸⁴

S ohľadom na motív EÚ k prístúpeniu, ktorým je zvýšenie ochrany práv jednotlivca, považujem tento počin za prospešný krok, ktorý povedie k zvýšeniu kvality ochrany prístupu k spravodlivosti a práva na spravodlivý proces v Európe.

Ochranu procesných záruk na území ČR by teoreticky mohlo ovplyvniť i prístúpenie ČR k Protokolu č. 30 k zmluvám o uplatňovaní Charty na Poľsko a Spojené kráľovstvo. V čase, keď Lisabonskej zmluve stál v ceste len podpis prezidenta ČR, si prezident Klaus

¹⁸¹ Protokol č. 8 k čl. 6 odst. 2 ZEÚ o prístúpení EÚ k Európskemu dohovoru. Úr. vest. C 83/273, 30. marca 2010.

¹⁸² Tamtiež.

¹⁸³ BIONDI, Andrea, EECKHOUT, Piet, RIPLEY, Stefanie. *EU law after Lisbon*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 185.

¹⁸⁴ Zrov. Stanovisko Generálneho advokáta Pedra Cruz Villalóna zo dňa 12. júna 2012. *Åklagaren v. Hansovi Åkerbergovi Franssonovi*, C - 617/10, ECR 2013, doposiaľ nepublikované.

výnimku vyjednal ako politický príslub, ktorým podmienil ratifikáciu. Česká republika sa mala pripojiť k Protokolu 30 v okamihu platnosti novej prístupovej zmluvy, tj. prístupovej zmluvy s Chorvátskom.¹⁸⁵ Pri ratifikácii prístupovej zmluvy sa však v českom parlamente nespojilo hlasovanie o prístupe Chorvátska k EÚ a výnimke ku Charte a preto sa nepripojila k novej prístupovej zmluve. To zároveň predznamenovalo jej trnistý osud. Očakáva sa schvaľovanie výnimky v českom parlamente. Predpokladám však, že k jej schváleniu v blízkej budúcnosti nedôjde a zároveň si nemyslím, že by sa prístupom ČR k Protokolu 30 situácia v rámci ochrany práva na spravodlivý proces v EÚ výrazne zmenila.

Na kvalitu ochrany procesných záruk bude mať v budúcnosti nevyhnutne vplyv i ďalej sa rozvíjajúca spolupráca medzi členskými štátmi.

¹⁸⁵ RADA EURÓPSKEJ ÚNIE. *Závěry předsednictví – Brusel 29. – 30. října 2009*. 30. októbra 2009 [cit. 2. júla 2013]. Dostupné na <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/09/st15/st15265.cs09.pdf>>.

Záver

Právo na spravodlivý proces je základným právom, ktorého ochrana je nevyhnutná v každom právnom a súdnom systéme. Táto diplomová práca sa pokúsila preskúmať jeho podstatu v rámci systému práva EÚ. Analyzovala postupný vývoj ochrany, od počiatkov vzniku doktríny všeobecných zásad právnych, cez obdobie prijatia Charty, až do súčasnosti. Graduujúci vývoj sa prirodzeným spôsobom prejavil v judikatúre ESD. Počas celého priebehu mala podstatný vplyv úprava práva na spravodlivý proces garantovaná Európskym dohovorom, ako i judikatúra ESLP.

Z otázok, ktoré som si pokladala v úvode tejto práce, sa s určitosťou dá odpovedať na prvú, a síce, že chápanie a ochrana práva na spravodlivý proces, sa v práve EÚ vyznačovali určitými špecifikami. Tam, kde chýbala písomná úprava, garantoval požiadavku *denegatio iustitiae* ESD, ktorý vytvoril špecifický systém ochrany prostredníctvom svojej rozhodovacej činnosti. Právo na spravodlivý proces sa utváralo od počiatočných *zásadných princípov* až do podoby všeobecných zásad právnych majúcich povahu prameňa práva. Pretože EÚ pôvodne vznikla ako hospodárske zoskupenie, ktorého cieľom bolo prioritne stanoviť pravidlá ekonomickej integrácie a voľného trhu, i spory, ktoré stáli pri zrode všeobecných zásad právnych procesnej povahy, mali povahu konania správneho. Právo na obhajobu v správnom konaní, spolu s právami pričlenenými, sa spočiatku formovali v súvislosti s požiadavkou, ako sa konkrétny podnik, či spoločnosť, môže brániť proti nesprávnemu postupu Komisie pri vyšetrowaní porušenia pravidiel hospodárskej súťaže. Právo na spravodlivý proces sa chránilo i v súvislosti so zamestnaneckými žalobami, kde najčastejšie namietaným porušením bol nedostatok možností a priestoru k obhajobe. Ďalšou kategóriou boli práva, ktoré vyplynuli pri vykladaní komunitárneho, či unijného práva, prostredníctvom prejudiciálnych konaní. V týchto prípadoch sa právo na spravodlivý proces a účinnú súdnu ochranu, ako i jeho ostatné aspekty, spájalo primárne i inou hmotne- právnu otázkou. To znamená, že ESD posudzoval výklad hmotného práva EÚ tak, aby bol zaistený spravodlivý postup konania a účinnej súdnej ochrany ako pred inštitúciami EÚ, tak i v členských štátoch. V neposlednom rade sa požiadavka garancie týkala i členských štátov, ak neimplementovali akt práva EÚ spôsobom, ktorý by zaistil ochranu prístupu k spravodlivosti.

Garancie obvineného sa na pôde práva EÚ rovnako rozlišujú na prípady, v ktorých ide o porušovanie hospodárskej súťaže, a klasické trestnoprávne garancie, ktoré sa uplatňujú najmä v sporoch v rámci spolupráce medzi členskými štátmi. Najviac prípadov som v tomto

zmysle zaznamenala v súvislosti s namietaným porušovaním práva obhajoby pri výkone alebo uznávaní európskeho zatykaču.

Je takto stanovená ochrana práva na spravodlivý proces efektívnou? Podľa môjho názoru sa ESD postavil k ochrane primerane a zodpovedne. V prvotných rozhodnutiach zrovnával štandard ochrany v ústavách členských štátov. Takýto prístup považujem vzhľadom na rozmanitosť úprav niektorých procesných inštitútov, za náročný a komplikovaný, ale v danej situácii asi najrozumnejší a najspravodlivejší. Okrem toho počas celého vývoja (i v súčasnosti), hľadal inšpiráciu v judikatúre ESJP, a opieral svoje odôvodnenia o Európsky dohovor a interpretáciu čl. 6, čl. 13 a ďalších relevantných ustanovení. Aj keď sa v niektorých prípadoch jeho rozhodnutia považujú za otáznе (napríklad v otázke vo veci sebaobviňovania podnikov, alebo v prípade neprípustnosti vyjadrenia sa k stanovisku generálneho advokáta), s prihliadnutím k neexistencii uceleného katalógu základných práv, či písaného práva, bola ochrana práva na spravodlivý proces počas vývoja relatívne efektívnou. Stupeň ochrany sa ešte viac zvýši pristúpením EÚ k Európskemu dohovoru, prípadne kvalitou harmonizačných vnútroštátnych opatrení.

Postavenie jednotlivca pri ochrane jeho práva na spravodlivý proces v súvislosti s právom EÚ má dvojakú rovinu. Po prvé, jednotlivá osoba, právnická či fyzická, má možnosť domáhať sa jeho ochrany pred ESD. Môže sa dovolávať nielen garancie v podobe všeobecných zásad právnych, ale i priamych ustanovení Charty. Bezprostredne môže za stanovených podmienok podávať návrh na neplatnosť aktov EÚ, ktoré sú v rozpore s právom na spravodlivý proces, nepriamo prostredníctvom návrhu na polozenie predbežnej otázky pred vnútroštátnym súdom. Namietanie porušenia práva na spravodlivý proces slúži pred ESD, mimo uvedené, i ako odvolací dôvod. Na druhej, vnútroštátnej úrovni sa teoreticky jednotlivec môže domáhať priameho účinku všeobecných zásad právnych i Charty, za podmienky, že štáty vykonávajú právo EÚ. Postavenie jednotlivca je ovplyvnené i prostredníctvom procesných inštitútov sekundárnej legislatívy EÚ, ktoré štáty v rámci spolupráce aplikujú na vnútroštátnej procesnej úrovni.

Motiváciou k písaniu tejto diplomovej práce bola výzva zistiť, ako si konkrétne základné právo nachádzalo v práve EÚ cestu k ochrane. V závere ostáva pranie, že sa priblížila k podstate.

Zoznam zdrojov

Monografie

BIONDI, Andrea, EECKHOUT, Piet, RIPLEY, Stefanie. *EU law after Lisbon*. Oxford: Oxford University Press, 2011. 472 s. ISBN 9780199644322.

BOBEK, Michal a kol. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2011. 606 s. ISBN 9788074003776.

CRAIG, Paul, DE BÚRCA, Gráinne. *The evolution of EU law*. Vyd. 5. Oxford: Oxford University Press, 2011. 917 s. ISBN 9780199592968.

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. I.část- Úmluva*. Praha: Linde, 2010. 887 s. ISBN 9788072017894.

ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. 161 s. ISBN 9788087146217.

FRANCIONI, Francesco. *Access to Justice as a Human Right*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 300 s. ISBN 9780199233090.

GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. Praha: IFEC, 2001. 237 s. ISBN 808641213X.

HAMUŤÁK, Ondrej, STEHLÍK, Václav. *Praktikum práva Evropské unie. Ústavní základy a soudnictví*. Praha: Leges, 2011. 176 s. ISBN 9788087212936.

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právo na spravedlivé řízení a další procesní práva*. Praha: ASPI, 2006. 160 s. ISBN 8073571242.

KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. Vyd. 4. Plzeň: Aleš Čenek, 2011. 579 s. ISBN 9788073803353.

KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo. Mechanizmy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Praha: C. H. Beck, 2006. 217 s. ISBN 8071795356.

KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 9788074003653.

PIKNA, Bohumil. *Evropská unie- vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje proti mezinárodnímu terorismu)*. Praha: Linde, 2002. 473 s. ISBN 8072013831.

PIKNA, Bohumil. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast pojicejní a justiční spolupráce)*. Vyd. 4. Praha: Linde, 2007. 511 s. ISBN 9788072016860.

PIROŠÍKOVÁ Marica a kol. *Lidské práva. Vybrané rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva a súdov Európskych spoločností*. Bratislava: EUROIURIS, 2008. 476 s. ISBN 9788089406012.

REID, Karen. *A Practitioner's Guide to the European Convention of Human Rights*. London: Sweet&Maxwell, 1998. 503 s. ISBN 0421547308.

STEHLÍK, Václav. *Aplikace národních procesních předpisů v kontextu práva Evropské unie*. Praha: Leges, 2012. 264 s. ISBN 9788087576267.

SYLLOVÁ, Jindřiška a kol. *Lisabonská smlouva. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. 1299 s. ISBN 9788074003394.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. Vyd. 2. Praha: Linde, 2008. 255 s. ISBN 9788072017102.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda a kol. *Lisabonská smlouva a její dopady na evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států*. Praha: Leges, 2012. 284 s. ISBN 9788087576175.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Vyd. 3. Praha: C. H. Beck, 2010. 170 s. ISBN 9788074003189.

TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. Vyd. 4. Praha: C.H. Beck, 2011. 953 s. ISBN 9788074003332.

TOMÁŠEK, Michal a kol. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009. 459 s. ISBN 9788072017379.

TOMÁŠEK, Michal a kol. *Právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2013. 494 s. ISBN 9788087576533.

TRIDIMAS, Takis. *The General Principles of EU Law*. Vyd. 2. Oxford: Oxford University Press, 2006. 720 s. ISBN 9780199258062.

Odborné články

BEAL, Kieron, HICKMAN, Tom. *Beano No More: The EU Charter of Rights After Lisbon*. *Juridical Review*, 2011, roč. 16, č. 2, s. 113 - 141.

BOBEK, Michal, KOMÁREK, Jan. *Jak by měla vypadat předběžná otázka do Lucemburku?* *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 1, s. 42 – 46.

BONČKOVÁ, Helena, ŽONDRA, Milan. *Aplikace práva EU členskými soudy v soukromoprávních věcech v letech 2004 - 2008. Část I. Obecné zásady*. *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 2, s. 45 - 58.

CHILEA, Dragoş. *The right to fair trial*. *Juridical Current*, 2010, roč. 13, č. 3, s. 29 - 50.

GLEß, Sabine, ZEITLER, Helge Elisabeth. *Fair Trial Rights and the European Community's Fight Against Fraud*. *European Law Journal*, 2001, roč. 7, č. 2, s. 219 - 237.

KOSAŘ, David. *Co si myslí štrasburský soud o lucemburských institucích?* *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 4, s. 135 - 141.

KRÁL, Richard. Článek 53 Charty základních práv EU. *Právní forum*, 2004, roč. 1, č. 7, s. 260 - 262.

KUISPERS, Jan - Jaap. The Right To a Fair Trial and The Free Judgements of Civil Judgements. *Croatian Yearbook of European Law & Policy*, 2010, roč. 6, č. 6, s. 23 - 51.

ROSSAS, Alan. When is Charter of Fundamental Rights applicable at National Level? *Jurisprudencija*, 2012, roč. 19, č. 4, s. 1269 - 1288.

SLATER, Donald, SÉBASTIEN, Thomas, WALEBROECK, Denis. Competition Law Proceedings before the European Commission and the right to fair trial: No need for reform? *European Competition Journal*, 2009, roč. 5, č. 1, s. 97 - 143.

ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, KOLÁČKOVÁ, Jana. Právo na spravedlivý proces v prostoru Evropských společenství. *Právní forum*, 2005, roč. 2, č. 11, s. 421 - 428.

ŠTURMA, Pavel. Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 7-8, s.19 - 30.

ZOULÍK, František. Vliv evropského práva na naše civilní soudnictví (vybrané otázky). *Bulletin advokacie*, 2006, č. 7-8, s. 17 - 21.

Online zdroje

EURÓPSKA KOMISIA. *Oznámenie Komisie. Stratégia účinného uplatňovania Charty základných práv Európskou úniou*, 19. októbra 2010 [cit. 25. mája 2013]. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0573:sk:HTML>>.

EURÓPSKA KOMISIA. *Zelená kniha o prezumpcií neviny*, 26. apríla 2006 [cit. 20. júna 2013]. Dostupné na <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/sk/com/2006/com2006_0174sk01.pdf>.

ECHR. *Overview 1959 - 2011* [cit.29. júna 2013]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Overview_2011_ENG.pdf>.

RADA EURÓPSKEJ ÚNIE. *Uznesenie Rady zo dňa 30. novembra 2009, o pláne na posilnenie procesných práv osôb podozrivých alebo obvinených osôb v trestnom konaní*, 4. decembra 2009 [cit. 2. júla 2013]. Dostupné na <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:295:0001:0003:sk:PDF>>.

RADA EURÓPSKEJ ÚNIE. *Závěry předsednictví- – Brusel 29. – 30. října 2009*, 30. októbra 2009 [cit. 2. júla 2013]. Dostupné na <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/09/st15/st15265.cs09.pdf>>.

EURÓPSKY KONVENT. *Vysvetlivky k Charte základných práv EÚ*, 14. decembra 2007 [cit. 12. júna 2013]. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303SK.01001701.htm>>.

Judikatúra ESD

Rozsudok zo dňa 5. februára 1963, *NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastingen*, 26/62, ECR 1963, s. 00003.

Rozsudok zo dňa 4. júla 1963, *Alvis v. Council of the European Economic Community*, 32/62, ECR 1963, s. 00101.

Rozsudok zo dňa 15. júla 1963 *Plaumann and Co. v. Commission*, 25/62, ECR 1963, s. 00199.

Rozsudok zo dňa 11. júla 1968, *August Josef van Eick v. Commission of the European Communities*, 35/67, ECR 1968, s. 00481.

Rozsudok zo dňa 15. júla 1970, *Boehringer Mannheim GmbH v. Commission of the European Communities*, 45/69, ECR 1970, s. 00769.

Rozsudok zo dňa 23. októbra 1974, *Transocean Marine Paint Association v. Commission of the European Communities*, 17/74, ECR 1974, s. 01063.

Rozsudok zo dňa 12. februára 1979, *Hoffmann - La Roche AG v. & Co. AG v. Commission of the European Communities*, C - 85/76, ECR 1979, s. 00461.

Rozsudok zo dňa 5. marca 1980, *Josette Pecaistaing v. Belgian State*, C - 98/79, ECR 1980, s. 00691.

Rozsudok zo dňa 17. decembra 1981, *René Demont v. Commission of the European Communities*, 115/80, ECR 1981, s. 03147.

Rozsudok zo dňa 18. mája 1982, *AM & S Europe Limited v. Commission of the European Communities*, 155/79, ECR 1982, s. 01575.

Rozsudok zo dňa 11. júla 1985, *Criminal proceedings against Robert Heinrich Maria Mutsch*, 137/84, ECR 1985, s. 02681.

Rozsudok zo dňa 23. apríla 1986, *Parti écologiste "Les Verts" v. European Parliament*, 294/83, ECR 1986, s. 01339.

Rozsudok zo dňa 15. mája 1986, *Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 222/84, ECR 1986, s. 01651.

Rozsudok zo dňa 1. apríla 1987, *C. Dufay v. European Parliament*, 257/85, ECR 1987, s. 01561.

Rozsudok zo dňa 15. októbra 1987, *Union nationale des entraîneurs et cadres techniques professionnels du football (Unectef) v. Georges Heylens and others*, 222/86, ECR 1987, s. 04097.

Rozsudok zo dňa 21. septembra 1989, *Hoechst AG v. Commission of the European Communities*, Spojené veci 46/87 a 227/88, ECR 1989, s. 02859.

Rozsudok zo dňa 17. októbra 1989, *Dow Benelux NV v. Commission of the European Communities*, 85/87, ECR 1989, s. 03137.

Rozsudok zo dňa 18. októbra 1989, *Orkem v. Commission of the European Communities*, 374/87, ECR 1989, s. 03283.

Rozsudok zo dňa 3. decembra 1992, *Oleificio Borelli SpA v. Commission of the European Communities*, C - 97/91, ECR 1992, s. I - 06313.

Rozsudok zo dňa 29. júna 1995, *Solvay SA v. Commission of the European Communities*, T - 30/91, ECR 1995, s. II - 01775.

Rozsudok ESD zo dňa 12. decembra 1996, *Criminal proceedings against X*, Spojené veci C - 74/95 a C - 129/95, ECR 1996, s. I - 06609.

Rozsudok zo dňa 24. novembra 1998, *Criminal proceedings against Horst Otto Bickel and Ulrich Franz*, C - 274/96, ECR 1998, s. I - 07637.

Rozsudok zo dňa 17. decembra 1998, *Baustahlgewebe GmbH v. Commission of the European Communities*, C - 185/95 P, ECR 1998, I - 08417.

Rozsudok zo dňa 8. júla 1999, *Hüls AG v. Commission of the European Communities*, C - 199/92, ECR 1999, s. I - 04287.

Uznesenie zo dňa 4. februára 2000, *Emesa Sugar (Free Zone) v. Aruba*, C 17/98, ECR 2000, s. I - 00665.

Rozsudok zo dňa 28. marca 2000, *Dieter Krombach v. André Bamberski*, C - 7/98, ECR 2000, s. I - 01935.

Rozsudok zo dňa 27. novembra 2001, *Komisia v. Rakúsko*, C - 424/99, ECR 2001, s. I - 09285.

Rozsudok zo dňa 7. januára 2004, *Aalborg Portland A/S a ďalší v. Commission of the European Communities*, Spojené veci C - 204/00 a ďalšie, ECR 2004, s. I - 00123.

Rozsudok zo dňa 25. júla 2005, *Unión de Pequeños Agricultores v. Council of the European Union*, C - 50/00 P, ECR 2002, s. I - 06677.

Rozsudok zo dňa 6. októbra 2005, *Sumitomo Chemical Co. Ltd and Sumika Fine Chemicals Co. Ltd v. Commission of the European Communities*, T - 22/02 a T - 23/02, ECR 2005, II - 04065.

Rozsudok zo dňa 9. marca 2006, *Criminal proceedings against Leopold Henri Van Esbroeck*, C - 436/04, ECR 2006, s. I - 02333.

Rozsudok zo dňa 3. mája 2007, *Advocaten voor de Wereld VZW v. Leden van de Ministerraad*, C – 303/05, ECR 2007, s. I – 03633.

Rozsudok zo dňa 26. júna 2007, *Ordre des barreaux francophones et germanophone and Others v. Conseil des ministres*, C - 305/05, ECR 2007, I - 05305.

Rozsudok zo dňa 12. októbra 2007, *Pergan Hilfsstoffe für industrielle Prozesse GmbH v. Commission of the European Communities*, T - 474/04, ECR 2007, s. II - 04225.

Rozsudok zo dňa 1. júla 2008, *Chronopost SA and La Poste v. Union française de l'express (UFEX) and Others*, Spojené veci C - 341/06 P a C - 342/06 P, ECR 2008, s. I - 04777.

Rozsudok zo dňa 19. februára 2009, *Koldo Gorostiaga Atxalandabaso v. European Parliament*, C - 308/07 P, ECR 2009, s. I - 01059.

Rozsudok zo dňa 2. apríla 2009, *Gambazzi v. DaimlerChrysler Canada Inc. a CIBC Mellon Trust Company*, C - 394/07, ECR 2009, I – 02563.

Rozsudok zo dňa 16. júla 2009, *Criminal proceedings against Tomasz Rubach*, C - 344/08, ECR 2009, s. I - 07033.

Rozsudok zo dňa 3. septembra 2009, *Papierfabrik August Koehler AG, Bolloré SA and Distribuidora Vizcaína de Papeles SL v. Commission of the European Communities*, Spojené veci C - 322/07 P, C - 327/07 P a C - 338/07, ECR 2009, s. I - 07191.

Rozsudok zo dňa 22. decembra 2010, *DEB Deutsche Energiehandels – und Beratungsgesellschaft mbH v. Bundesrepublik Deutschland*, C - 279/09, ECR 2010, s. I - 13849.

Rozsudok zo dňa 29. januára 2013, *Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Constanța v. Ciprian Vasile Radu*, C - 396/1, doposiaľ nepublikované.

Rozsudok zo dňa 26. februára 2013, *Åklagaren v. Hansovi Åkerbergovi Franssonovi*, C - 617/10, ECR 2013, doposiaľ nepublikované.

Rozsudok zo dňa 26. februára 2013, *Stefano Melloni v. Ministerio Fiscal*, C - 399/11, doposiaľ nepublikované.

Rozsudok zo dňa 11. apríla 2013, *The Queen, on the application of David Edwards and Lilian Pallikaropoulos v. Environment Agency and Others*, C - 260/11, doposiaľ nepublikované.

Rozsudok zo dňa 4. júna 2013, *ZZ v. Secretary of State for the Home Department*, C - 300/11, doposiaľ nepublikované.

Stanovisko Generálneho advokáta J. P. Warnera zo dňa 19. februára 1974, *Transocean Marine Paint Association v. Commission of the European Communities*, 17/74, ECR 1974, s. 01063, s. 1088 - 1089.

Stanovisko Generálnej advokátky Juliane Kokott zo dňa 18. decembra 2008. *Gambazzi v. DaimlerChrysler Canada Inc. a CIBC Mellon Trust Company*, C - 394/07, ECR 2009, s. I - 02563.

Stanovisko Generálneho advokáta Pedra Cruz Villalóna zo dňa 12. júna 2012. *Åklagaren v. Hansovi Åkerbergovi Franssonovi*, C - 617/10, ECR 2013, doposiaľ nepublikované.

Judikatúra ESĽP

Rozsudok zo dňa 17. januára 1970, *Delcourt proti Belgicku*, č. 2689/65, Séria A č. 11.

Rozsudok zo dňa 21. februára 1975, *Golder proti Spojenému kráľovstvu*, č.4451/70, Séria A č. 18.

Rozsudok zo dňa 26. marca 1982, *Adolf proti Rakúsku*, č. 8269/ 78, Séria A č. 49.

Rozsudok zo dňa 28. júna 1984, *Campbell a Fell proti Spojenému kráľovstvu*, č.7819/77 a 7878/77, Séria A č. 80.

Rozsudok zo dňa 23. októbra 1988, *Martins Moreira proti Portugalsku*, č. 11371/85, Séria A č. 143.

Rozsudok zo dňa 24. mája 1989, *Hauschild proti Dánsku*, č. 10486/83, Séria A č. 154.

Rozsudok zo dňa 30. júna 2005, *Bosphorus Airways proti Írsku*, č. 45036/98, ECHR 2005 – VI.

Rozsudok zo dňa 27. júna 2006, *Frydlender proti Francúzsku*, č. 30979/96, ECHR 2000 - VII.

Judikatúra ÚS ČR

Nález ÚS zo dňa 26. apríla 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.

Nález ÚS zo dňa 16. januára 2007, sp. zn. Pl. ÚS 36/05.

Nález ÚS dňa 8. januára 2009, sp. zn. II. ÚS 1009/08.

Nález ÚS zo dňa 20. septembra 2012, sp. zn. II. ÚS 2504/10.

Uznesenie ÚS zo dňa 11. marca 2008, sp. zn. IV. ÚS 2435/07.

Právne predpisy

Charta základných práv Európskej únie. Úr. vest. C 83/389, 30. marca 2010.

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Protokol č. 7 k Európskemu dohovoru.

Nariadenie Rady č. 17 zo dňa 6. februára 1962, prvé nariadenie implementujúce články 85 a 86 Zmluvy. Úr. vest. 013, 21. februára 1962, s. 0204 - 0211.

Smernica Rady 64/221 EHS zo dňa 25. februára 1964 o koordinácii osobitných opatrení o pohybe a pobyte cudzích štátnych príslušníkov, prijatých z dôvodov verejného poriadku, verejnej bezpečnosti alebo verejného zdravia. Úr. vest. 056, 4. apríla 1964, s. 0850 – 08

Smernica Rady č. 76/207 EHS zo dňa 9. februára 1976 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave a postupu v zamestnaní a o pracovné podmienky. Úr. vest. L 039, 14. februára 1976, s. 0040 - 0042.

Smernica Rady č. 85/337 ES zo dňa 27. júna 1985 o vyhodnocovaní vplyvov určitých verejných a súkromných projektov na životné prostredie. Úr. vest. L 175, 5. júla 1985, s. 0040 - 0080.

Smernica Rady č. 89/105 EHS zo dňa 21. decembra 1988 o transparentnosti opatrení upravujúcich ceny liekov na humánne použitie a ich zaradovanie do pôsobnosti verejných systémov zdravotného poistenia. Úr. vest. L 040, 11. februára 1989, s. 0008 - 0011.

Rámcové rozhodnutie Rady č. 2002/584 SVV zo dňa 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi. Úr. vest. L 190, 18. júla 2002, s. 0001 - 0020.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2004/38 ES zo dňa 29. apríla 2004 o práve občanov únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov. Úr. vest. L 158, 30. apríla 2004, s. 0077 – 0123.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1393/2007 ES zo dňa 13. novembra 2007 o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností v občianskych a obchodných veciach v členských štátoch (doručovanie písomností) a o zrušení nariadenia Rady (ES) č. 1348/2000. Úr. vest. L 324, 10. decembra 2007, s. 79 - 120.

Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Úr. vest. C 83, 30. marca 2010.

Protokol č. 3, Štatút ESD. Úr. vest. C 83/210, 30. marca 2010.

Protokol č. 8 k čl. 6 odst. 2 ZEÚ o pristúpení EÚ k Európskemu dohovoru. Úr. vest. C 83/273, 30. marca 2010.

Protokol č. 30 o uplatňovaní Charty na Poľsko a Spojené kráľovstvo. Úr. vest. C 83/313, 30. marca 2010.

Zmluva o Európskom hospodárskom spoločenstve.

Zákon č. 99/1963 Sb., Občianský súdny rád.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základných práv a slobôd.

Abstrakt / Summary

Predložená diplomová práca analyzuje postupný vývoj ochrany práva na spravodlivý proces v práve EÚ od počiatkov jej formovania, až po súčasný stav. Práca pozostáva zo šiestich kapitol. Prvá kapitola sa zameriava na systém ochrany poskytovaný predmetnému právu v rámci práva EÚ. Skúma proces tvorby doktríny všeobecných zásad práva EÚ, dopad Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd na problematiku, a garanciu poskytovanú Chartou základných práv EÚ. Nasledujúca kapitola pojednáva o odraze práva na spravodlivý proces v primárnom práve. Tretia a štvrtá kapitola ponúkajú rozbor ochrany práva na spravodlivý proces na základe retrospektívnej analýzy judikatúry ESD. Piata kapitola sa zaoberá dopadom problematiky na vnútroštátnu úroveň. Posledná kapitola predstavuje návrhy *de lege ferenda*.

The final is dedicated to the study of the right to a fair trial in the law of the EU in the process of evolution of the protection from its very beginning till current situation. The thesis consists of six chapters. The first chapter relates to the system of protection of the examined right within the EU law. It describes the creation of the general principles of the EU law, the impact of the European Convention of the Human Rights, and the protection under the Charter of Fundamental rights of the EU. The next chapter deals with the legal regulation of the right to a fair trial in the Treaties. The third and fourth chapters reflect the right to fair trial in case-law of ECJ. The fifth chapter focuses on the influence within the national legal systems in various ways. The last chapter indicates the expected future measures in the scope of protection of right to a fair in the EU.

Zoznam kľúčových slov / List of key words

Charta základných práv EÚ, Európska únia, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Nezávislý a nestranný súd, Právna pomoc, Právo na obhajobu, Právo na spravodlivý proces, Právo na účinnú súdnu ochranu, Predbežná otázka, Primeraná dĺžka konania, Prezumpcia neviny, Súdny dvor EÚ, Ústavný súd ČR, Všeobecné zásady právne, Vnútroštátne právo, Žaloba o neplatnosť

Charter of Fundamental Rights of the European Union, European Union, European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, The impartial and independent court, The legal assistance, The right of defence, The right to a fair trial, The right to the effective remedy, Preliminary ruling, The reasonable length of proceedings, Presumption of innocence, European Court of Justice, The Constitutional Court of the Czech Republic, The general principles of the EU law, National law, The action for annulment